

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ

Кафедра філософії, соціології та релігієзнавства

*Методичні рекомендації з організації самостійної роботи з
навчальної дисципліни
«ФІЛОСОФІЇ»*

**для студентів III-го курсу денної форми навчання Інституту природничих наук
за напрямом підготовки спеціальності**

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
«ЕКОЛОГІЯ»
за спеціальністю 101 Екологія**

**з галузі знань 10 Природничі науки
Освітня кваліфікація: Бакалавр з екології**

**м. Івано-Франківськ,
2021 р.**

Методичні рекомендації з організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Філософія» для студентів III-го курсу Інституту природничих наук, які навчаються за спеціальністю 101 Екологія освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. – 45 с.

Запропоновані Методичні рекомендації з організації самостійної роботи сприятимуть засвоєнню студентами цілісного знання з філософії на рівні об'єктивного, ідеологічно незаангажованого сучасного бачення проблем, допоможуть осмислити багатоманітність філософських концепцій в їх поліфонічному і плюралістичному звучанні для формування альтернативного сприйняття і осмислення буття.

За основу методичних рекомендацій з організації самостійної роботи взято Положення Міністерства освіти і науки про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України.

Розробник:

Терешкун О. Ф. – доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства, кандидат політичних наук.

Рецензенти:

Гоян І. М. – професор кафедри філософії, соціології та релігієзнавства, доктор філософських наук.

Дойчик М. В. – завідувач кафедри філософії, соціології та релігієзнавства, доктор філософських наук.

I. ВСТУП

В умовах переходу людства до інформаційно-технологічного суспільства відбувається надзвичайно швидке оновлення змісту знань. У зв'язку з цим головним завданням вищої школи є оволодіння майбутніми фахівцями ефективними і раціональними методами самостійної навчальної роботи відповідно до особливостей конкретного фаху.

Сучасний практичний педагогічний досвід свідчить, що **організація самостійної роботи** в умовах кредитно-модульної системи навчання, *вимагає інноваційних підходів*, теоретичним підґрунтям яких має бути особисто орієнтована освіта.

Збільшення обсягу годин на самостійне опрацювання навчального матеріалу *вимагає від студентів високої самоорганізації, володіння способами і методами здобуття знань*. В сучасних умовах співвідношення обсягів аудиторних занять і самостійної роботи визначається з урахуванням специфіки та змісту конкретної навчальної дисципліни, її місця, значення і дидактичної мети в реалізації освітньо-професійної програми, а також питомої ваги у навчальному процесі лекційних, семінарських та практичних занять. Час, відведений для самостійної роботи студента, становить близько половини академічного кредиту.

Вибір завдань для самостійної роботи залежить від специфіки навчального предмету. Сьогодні викладачі вищих навчальних закладів, для реалізації поставлених завдань використовують широкий арсенал *різних видів робіт для самостійної роботи студентів*: виконання вправ, задач, завдання з навчальними книгами, першоджерелами, завдання з використанням допоміжних засобів (різні види конспекту, виписки, план, тези, анотація, рецензія), підготовка письмових повідомлень (різні види рефератів, повідомлення, доповідь, дайджест, статті), підготовка структурно-логічних схем лекцій, виконання різного виду творчих завдань (складання кросвордів, розв'язування проблемних ситуацій, підготовка до тренінгів) та ін.

У процесі вдосконалення професійної освіти *акцент діяльності викладача* дедалі *зміщується* з розробки нових форм і методів активізації власної діяльності на стимуляцію активності студентів. Від волі, інтересів і прагнень останніх залежить ступінь залучення їх до навчального процесу і, як наслідок, успішне оволодіння професією. Саме тому під час підготовки фахівців будь-якого профілю *у вищих навчальних закладах самостійній роботі надається пріоритетного значення*, особливо зараз в умовах впровадження кредитно-модульної системи організації навчання. Усіляко заохочується їх творча ініціатива, прагнення до глибокого проникнення у теоретичні основи, вдосконалення практичних навичок в обраній галузі діяльності.

Без сумніву, специфіка професії потребує *систематичної самостійної роботи*, безперервного самовдосконалення. Причому, особливого значення набуває період самостійної роботи під час навчання, коли майбутній фахівець може обрати правильний напрямок своєї самопідготовки за допомогою викладача. Останній має не лише передавати студентам інформацію у готовому вигляді, але й *здійснювати цілеспрямоване управління їх самостійною діяльністю*.

Умовою ефективної організації самостійної роботи студентів є забезпечення всіма навчально-методичними засобами, необхідними для вивчення конкретної навчальної дисципліни чи окремої теми: *підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій (за умови відсутності підручників, посібників), навчально-кабінетним обладнанням, інтерактивними навчально-методичними комплексами дисциплін, електронно-обчислювальною технікою тощо*. Студентам також рекомендується для самостійного опрацювання відповідна *наукова література та періодичні видання*.

Методичне забезпечення самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання повинне передбачати й засоби самоконтролю (*тести, пакет контрольних завдань тощо*).

Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної навчальної дисципліни може *виконуватися у бібліотеці, навчальних кабінетах і лабораторіях, комп'ютерних класах, а також у домашніх умовах або гуртожитку*. Тому навчальний заклад повинен створити якнайкращі умови для роботи студентів, що сприятиме не лише ефективній організації самостійної роботи, але й взагалі процесу навчання.

Компетентний підхід до організації самостійної роботи студентів означає не тільки засвоєння орієнтованого матеріалу, а й підготовку випускників ВНЗ до успішної діяльності в різних сферах, різних ситуаціях, формування цілісного досвіду діяльності, рішення життєвих проблем, поведінкової моделі особистості. Також важливою *умовою ефективної організації самостійної роботи студентів*

в умовах кредитно-модульної системи навчання є **необхідність** в тому, щоб викладачі забезпечували пізнавальну активність студентів, проблемність, професійну спрямованість, а також індивідуалізацію їх навчання.

II. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З АНОТАЦІЄЮ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

На сучасному етапі здобування освіти основною відмінною рисою організації навчальної діяльності студента є орієнтація його у навчальному процесі, головним чином, на самостійну роботу. Згідно з Положенням Міністерства освіти і науки про організацію навчального процесу у вищих закладах освіти передбачено відведення на самостійну роботу студентів від половини до 2/3 загального обсягу навчального процесу.

Перехід до такої форми організації навчальної діяльності зумовлений, перш за все, відставанням темпів розвитку освітніх процесів і технологій навчання від темпів розвитку науково-технічного прогресу. Значна частина професійних знань, якими повинен оволодіти майбутній фахівець, поновлюється щороку.

Сучасний ринок праці потребує ініціативних, цілеспрямованих і творчих спеціалістів, які мають високий рівень теоретичної і практичної підготовки, вміють самостійно приймати рішення і є джерелом розвитку і прогресу галузі науки або виробництва, в якій вони задіяні. Тому особливої актуальності набувають функції самостійної роботи, серед яких важливе місце займають:

- *навчальна, яка полягає в опрацюванні першоджерел, що сприяє більш глибокому осмисленню вже засвоєної суми знань;*

- *пізнавальна, призначення якої полягає в опануванні новою сумою знань, розширенні меж світогляду;*

- *коригуюча, що передбачає осмислення новітніх теорій, концепцій, категорій, підходів до визначення сутності відомих понять, напрямків розвитку науки і т.п.;*

- *стимулююча, сутність якої полягає у такій організації самостійної роботи, коли студент отримує задоволення від результатів пізнавальної діяльності;*

- *виховна, що спрямована на формування таких якостей, як воля, цілеспрямованість, відповідальність, дисциплінованість;*

- *розвиваюча, що спрямована на розвиток самостійності, творчості, дослідницьких умінь особистості.*

Самостійну роботу можна визначити з однієї сторони як роботу студента з учбовою літературою, що виконується поза основним розкладом занять, з іншого боку, – це постійна, цілеспрямована робота, що здійснюється студентом у ході обов'язкових за розкладом занять, де він слухає і самостійно конспектує пояснення викладача на лекціях, семінарських та практичних заняттях, сам або у колективі виконує завдання, розв'язує поставлені викладачем проблемні, логічно-пошукові завдання.

Для отримання якісного продукту у результаті здійснення самостійної роботи *доцільно працювати за наступною схемою: постановка мети → виявлення вихідних даних, їх аналіз → вибір способу досягнення мети → виконання дій → проведення самоконтролю → коригування досягнення мети → коригування виконання дій.* Така послідовність сприятиме розвитку творчих здібностей студента, цілеспрямованості, відповідальності, наполегливості, дисциплінованості. За цих умов викладач зможе більше впливати на процес формування майбутнього спеціаліста.

Справжня активізація самостійної роботи студентів характеризується не пошуком взагалі, а пошуком шляхів розв'язання проблем, не тільки засвоєнням результатів наукового пізнання, системи знань, але й самого шляху процесу отримання цих результатів, формування пізнавальної самостійної діяльності студентів, розвитку їх творчих здібностей. У результаті практикування самостійної роботи студент навчається вміло організовувати засвоєння знань, свою розумову діяльність, що забезпечує сприйняття, усвідомлення, запам'ятовування, узагальнення, готовність до пошуку необхідного рішення. Він розвиває самосвідомість, самодисципліну, особисту відповідальність, отримує задоволення у самовдосконаленні, самопізнанні, самореалізації.

Самостійна робота студентів – це важлива форма вмілого процесу під керівництвом і контролем викладача, у ході якого відбувається творча діяльність з набуття і закріплення наукових знань. Професійне зростання фахівця, його соціальна затребуваність, як ніколи, залежать від уміння виявити ініціативу, вирішити нестандартне завдання, від здатності до планування і прогнозування результатів своїх самостійних дій. Це переорієнтує самостійну роботу з традиційної мети – простого

засвоєння знань, набуття умінь і навичок, досвіду творчої і науково-інформаційної діяльності – *на розвиток внутрішньої і зовнішньої самоорганізації майбутнього фахівця*, що активно перетворить відношення до одержуваної інформації, здатності вибудувати індивідуальну траєкторію самонавчання. Останнє особливо актуально у зв'язку з розвитком нових форм освітнього процесу: **екстернату, дистанційного навчання, системи безперервного навчання.**

Метою самостійної роботи є придбання індивідуального знання. Життям доведено, що тільки ті знання, які студент здобув самостійно, завдяки власному досвіду, думці і дії, будуть насправді міцні. В процесі викладання навчального матеріалу засвоюється тільки 15 відсотків інформації, що сприймається на слух. Якщо навчальний матеріал опрацьовується власноручно, самостійно (індивідуально) виконується завдання від його постановки до аналізу отриманих результатів, то засвоюється не менше 90 відсотків інформації. Саме тому вища школа поступово, але неухильно переходить від передачі інформації до керівництва навчально-пізнавальною діяльністю, формування у студентів навиків самостійної творчої роботи.

Відведений на самостійну роботу час варто використовувати раціонально протягом усього семестру. Систематична робота над теоретичним матеріалом зменшує час, що вимагається на підготовку до контрольних робіт, проміжного модульного контролю та підсумкового модульного контролю.

Класифікуючи самостійну роботу студентів слід виокремити самостійну роботу *за зразком; конструктивно-варіативну; евристичну (частково-пошукову) і творчу.*

Самостійна роботи за зразком передбачає розв'язання типових завдань, виконання різноманітних вправ за зразком. На цьому рівні відбувається засвоєння навчальної інформації. Робота дозволяє засвоїти матеріал, але не розвиває творчу активність.

Конструктивно-варіативна самостійна робота передбачає необхідність відтворення не лише функціональної характеристики знань, але їх структури, залучення відомих знань для розв'язання інших завдань, проблем, ситуацій. Відбувається відтворення і розуміння явищ, що вивчаються.

Евристична самостійна робота пов'язана з розв'язанням питань, проблем, висвітлених на лекціях, семінарських, лабораторних, практичних заняттях. Вона включає вироблення умінь бачити проблему, самостійно виявляти причину її виникнення, розробляти план розв'язання проблеми. При цьому здійснюється більш глибоке розуміння явищ, процесів і розпочинається творча діяльність.

При здійсненні дослідницької самостійної роботи пізнавальна діяльність набуває творчого, пошукового характеру, для її здійснення визначається система оптимального поєднання методів розв'язання проблемних ситуацій. На цьому рівні розумової діяльності проявляється інтелектуальний потенціал і творчі здібності студентів, реалізуються їх дослідницькі здібності.

Означені види самостійної роботи слід розглядати як етапи, які мають пройти студенти для досягнення найвищого рівня здібностей до творчої діяльності.

Самостійна робота студентів в обов'язковому порядку підлягає контролю. Тим самим переслідуються наступні цілі:

спонування студента до глибокого регулярного вивчення кожного курсу протягом усього семестру;

допомога студенту об'єктивною оцінкою його роботи;

установлення «зворотного зв'язку» між викладачем і студентами;

подання деканату, кафедр важливої інформації для відображення стану навчального процесу і своєчасного вживання заходів по його поліпшенню.

II. 1. МЕТОДОЛОГІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Методологія організації самостійної та індивідуальної роботи за кредитно-модульною технологією передбачає переорієнтацію із *лекційно-інформативної* на **індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану форму** та на організацію самоосвіти студента. За таких умов викладач має стати каталізатором навчання, генератором ідей, забезпечити професійну самореалізацію особистості і формування її кваліфікаційного рівня.

За Болонською угодою навчальний час самостійної роботи регламентується і повинен становити не менше ніж 50% загального обсягу трудомісткості навчання.

Самостійна робота студентів

Основне завдання навчального процесу у вищому навчальному закладі – навчити студентів працювати і поповнювати свої знання самостійно.

Самостійна та індивідуальна робота студентів – це форми навчального процесу у ВНЗ, що є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Студенти повинні не тільки засвоїти відповідну навчальну програму, а й набути навички самостійної роботи. Щодня потрібно витратити на самостійну роботу 3 – 4 години. Хоча здатності і можливості студентів до самостійної роботи різні, загальні вимоги до організації такої роботи однакові для всіх: *регулярність і систематичність, виділення головного в будь-якому матеріалі, розуміння його, а не заучування; завзятість і сталість вольових зусиль.*

Завдання самостійної роботи у вищому навчальному закладі – навчити студентів: *творчо і самостійно працювати; планувати особисту стратегію навчання; раціонально організовувати свій час; працювати з комп'ютером; опрацьовувати літературні джерела; виконувати дослідницьку роботу, аналізувати та інтерпретувати результати наукових досліджень* тощо.

В основі самостійної роботи студентів лежить поняття *самостійності*. Під **самостійністю** розуміють здатність студента використовувати певні дії чи цілий комплекс дій без безпосередньої допомоги з боку іншої людини чи технічних засобів, що їх замінюють, керуючись лише власним досвідом. Ця здатність індивіду лежить в основі його самостійної діяльності. Доцільно виділити два види самостійності: *змістовну і організаційну*.

Під **змістовною самостійністю** розуміють здатність студента приймати на певному рівні правильні рішення без допомоги зі сторони. **Організаційна самостійність** виражається у вмінні студента організувати свою самостійну роботу з реалізації прийнятого рішення. Реальна самостійність можлива лише тоді, коли їй властиві обидва види самостійності.

Базуючись на рівнях засвоєння творчого досвіду (впізнавання, відтворення, застосування, творчість), можна виділити *чотири рівні змістовної самостійності*:

- ⇒ *виконавча самостійність;*
- ⇒ *самостійність у типових ситуаціях;*
- ⇒ *самостійність у нетипових ситуаціях;*
- ⇒ *творча самостійність.*

Формуванню змістовної самостійності в конкретній сфері діяльності, як і засвоєння досвіду, характерна послідовність. Тобто змістовна самостійність починає формуватися з першого рівня, а закінчується четвертим. В цьому контексті існує суттєва проблема – досягти високого рівня інформативного і дидактичного забезпечення навчального процесу, адже міра самоуправління навчальної діяльності у студентів тісно пов'язана із повнотою представлення викладачем даних про структуру і засоби навчання й контролю. Студенти вже на початку семестру повинні знати, що вони мають опанувати, що від них вимагається, якими будуть критерії оцінювання їхніх знань, скільки балів і за що вони можуть отримати під час поточних та підсумкових контрольних заходів. Для цього на стендах, у картках-пам'ятках, відповідних сайтах університету з кожної дисципліни слід розмістити відповідні навчально-методичні матеріали.

Форми самостійної роботи студентів: *домашні завдання; опрацювання літературних джерел; робота у комп'ютерних мережах для одержання певної інформації; складання анотацій опрацьованої літератури; розв'язання тестових завдань; складання частотного (термінологічного) словника; оцінювання професійних ситуацій; підготовка конспекту лекцій і семінарських завдань з тем, які винесені на самостійне опрацювання, складання логічно-пошукових схем, порівняльних таблиць; підготовка до аудиторної самостійної роботи, контрольної роботи, колоквиуму, модулів тощо.*

II. 2. Рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів полягають у наступному:

По-перше, міцні знання закріплюються в пам'яті при багаторазовому повторенні, тому необхідно систематично і планомірно вивчати навчальний курс у повному обсязі, а перед модулем (іспитом) тільки освіжити матеріал у пам'яті, привести його в систему.

По-друге, організація самостійної роботи ґрунтується на попередніх (базових) знаннях.

По-третє, для раціоналізації використання часу доцільно проводити його аналіз і виявляти раціональність тих чи інших витрат. *Рекомендується така орієнтовна структура використання часу протягом доби для студентів*: аудиторна робота – 8 год., самостійна й індивідуальна робота – 4 год., вільний час – 4 год., сон – 8 год. Періодично (погодинно) необхідно робити невеликі перерви (5

– 10 хв.). Найкращий відпочинок – фізично активний. Щоденний відпочинок (не менше однієї години на добу) – найкраще проводити на свіжому повітрі.

II. 3. ВИДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Існують такі **види самостійної роботи** студентів за цільовим призначенням:

1. *Вивчення нового матеріалу: читання та конспектування літературних джерел інформації; перегляд відеозаписів; прослуховування лекцій магнітних записів; інші види занять;*

2. *Поглиблене вивчення матеріалу: підготовка до контрольних, практичних, лабораторних робіт, колоквиумів, семінарів; виконання типових задач; інші види занять;*

3. *Вивчення матеріалу з використанням елементів творчості: проведення лабораторних робіт з елементами творчості; розв'язання нестандартних задач; виконання розрахунково-графічних робіт і курсових проектів; участь у ділових іграх і в розборі проблемних ситуацій; складання рефератів, доповідей, інформацій з заданої теми; інші види занять;*

4. *Вдосконалення теоретичних знань і практичних навичок в умовах виробництва: навчальні практикуми, робота на філіях кафедр; усі види практик; дипломне проектування; інші види занять.*

Самостійна робота студентів з кожної дисципліни навчального плану повинна забезпечити:

1. Системність знань та засобів навчання;
2. Володіння розумовими процесами;
3. Мобільність і критичність мислення;
4. Володіння засобами обробки інформації;
5. Здібність до творчої праці.

Одним із головних аспектів організації самостійної роботи є *розробка форм і методів організації контролю* за самостійною роботою студентів.

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом в процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні аудиторних навчальних занять.

II. 4. Контроль самостійної роботи студентів включає:

1. відповідь на контрольні або тестові питання;
2. перевірку конспекту;
3. перевірку рефератів;
4. перевірку виконаних вправ і завдань;
5. перевірку виконаних індивідуальних завдань.

Для самостійного опанування матеріалу даної дисципліни кафедра розробляє методичні матеріали різного рівня і призначення (так зване дидактичне забезпечення) при цьому ці матеріали повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента.

На досягнення цієї мети має бути спрямована і система контролю знань студентів. Організація самостійної роботи повинна активно впливати на характер навчального процесу, систематизувати роботу студента протягом всього семестру. Вона має охоплювати матеріали лекцій і семінарів, навчання навичкам конспектування, професійний та термінологічний практикум, складання опорних конспектів, письмовий контроль за проблемою, огляд літератури, виконання самостійних різнорівневих проблемних та практичних завдань

Організація самостійної роботи проходить у **два етапи**:

а) початкова організація, що передбачає безпосередню участь викладача у діяльності студентів з виявленням причин появи помилок;

б) самоорганізація, що не вимагає безпосередньої участі викладача у процесі самостійного формування знань студентів.

Серед основних навчальних умінь і навичок, які необхідно засвоїти студентам для успішної самостійної роботи, одне з перших місць посідають *уміння і навички роботи з науковою літературою, тобто професійно-орієнтоване читання*. Оскільки студентам необхідно вміти швидко й оперативно орієнтуватися серед нових друкованих видань, відкидати непотрібне, встигнути опрацювати і засвоїти необхідну інформацію, то саме за цих обставин провідною функцією професійно-орієнтованого читання стає функція *номінації або референції*, тобто зіставлення тексту з дійсністю. **Референція** – це необхідна властивість кожного тексту, що є об'єктом читання, у зв'язку з

чим можна говорити про *референтний аспект*. Перший вид читання також можна назвати референтним, яке залежно від комунікативного аспекту має три підвиди: *орієнтовно-референтне, пошуково-референтне, узагальнюючо-референтне*. У більшості випадків навчальної і наукової діяльності студентів на перший план висувається інформаційний аспект пізнавальної і комунікативної функції навчання як вербального письмового спілкування. У цьому випадку читання можна назвати інформативним. Це читання передусім задовольняє професійні, інформаційні потреби студента, який, читаючи, отримує необхідну інформацію, оцінює, засвоює і використовує її, прокладає шлях до нової інформації.

II. 5. Методичні вказівки до організації самостійної роботи студентів над рефератом або доповіддю

Самостійна робота - важливий компонент науково-дослідницької роботи студентів, що сприяє формуванню творчого мислення молоді, розвитку її інтелекту.

Самостійна робота включає різні аспекти діяльності: це і підготовка до лекцій, до семінарських занять тощо.

При підготовці до семінарських занять необхідно, щоб студент був заздалегідь ознайомлений із планом заняття, необхідними видами роботи на ньому, а також знав тематику рефератів чи доповідей, які виносяться для обговорення на занятті.

Працюючи над рефератом чи доповіддю, студент повинен проявити власну ініціативу та самостійність при виборі літературних та наукових джерел, проведенні спостережень та інших методів дослідження, у складанні плану реферату (доповіді) та їх оформлення. Це необхідно не тільки для вміння самостійно працювати з науковими джерелами, а й для розвитку психологічної культури та мовлення студентської молоді.

Перш ніж розпочати написання реферату або доповіді, студенту варто виконати таку роботу:

- *дібрати до теми необхідну літературу та глибоко її вивчити;*
- *продумати та скласти детальний план роботи;*
- *осмислити правильність та довести основні положення, що висуваються для обговорення;*
- *зіставити факти, що розглядаються в науковій літературі, виділити їх спільне та відмінне, узагальнити науковий матеріал у відповідності зі складеним планом реферату або доповіді;*
- *підготувати необхідні до роботи ілюстрації, вміло використовувати власні спостереження, досвід та інші методи дослідження.*

Готуючись до лекції, студент повинен повторити попередній матеріал, а також самостійно опрацювати той, який не був розглянутий раніше. Підготовка та написання рефератів чи доповідей виступає важливою формою самостійної роботи студентів.

У практиці вищої школи широко використовуються **колоквіуми та контрольні роботи як форми перевірки самостійної роботи** студентів із теоретичних курсів.

Найкращий спосіб проводити колоквіуми в кінці кожного розділу курсу, а особливо з тих тем, які не розглядалися на семінарських заняттях та є предметом самостійного опрацювання.

Колоквіуми, як правило, проводить той викладач, який читає лекційний курс.

Кожен студент до колоквіуму повинен самостійно вивчити рекомендовану літературу та підготувати відповіді на питання, які виносяться на колоквіум.

Контрольні роботи проводяться викладачем протягом семестру як форма поточного контролю знань студентів. Все це сприяє розвитку навичок науково-дослідницької роботи студентів (НДРС), необхідної для формування творчого потенціалу студентської молоді, становленню кваліфікованих фахівців у різних галузях народного господарства.

Отже, самостійна робота студентів є одним з основних резервів підвищення ефективності навчання. Головною метою самостійної роботи є формування професійно необхідних якостей майбутнього фахівця. Тому методологічним принципом самостійної роботи як виду навчання у Вузі є професійна спрямованість.

Самостійну роботу можна розглядати у різних аспектах: як вид навчання, як організаційну форму навчання, як вид самостійної діяльності, як форму пізнавальної активності суб'єкта навчання, а навчання - це самоосвіта, яка ґрунтується на самостійній роботі студентів.

Значні перетворення суспільства не можуть відбутися без участі вищої школи, бо освіта – це духовний, соціальний і культурний розвиток суспільства, її метою є всебічний розпиток людини як

особистості, розвиток її талантів, ініціативи, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору. Проблема професійної самостійності завжди була основою її ефективності та продовжує бути актуальною на сьогоднішній день.

II. 6. Мета вивчення навчальної дисципліни «ФІЛОСОФІЯ»:

світоглядно-методологічна підготовка **студентів**, формування їх філософської культури як теоретичного підґрунтя університетського рівня підготовки спеціалістів та актуалізація національної свідомості майбутньої національної еліти.

Завдання вивчення дисципліни:

Дати систему філософських знань з основних розділів філософії, які б розвивали тип свідомості **студентів**, що виключає догматизм та ідеологізаторство, базується на конструктивно-критичних підходах, гуманістичних ідеалах, поєднанні національного і загальнолюдського. Цьому підпорядковане вивчення наступних розділів: «Історія філософії», «Онтологія», «Феноменологія», «Гносеологія», «Соціальна філософія», «Діалектика».

У результаті вивчення курсу **студент** повинен знати:

а) на ознайомчо-орієнтованому рівні:

- ⇒ історичні типи і форми світогляду;
- ⇒ методи і функції філософії;
- ⇒ основне коло філософських проблем;
- ⇒ структуру філософського знання;
- ⇒ історичні типи філософської рефлексії;
- ⇒ основні напрямки сучасної вітчизняної та світової філософії;
- ⇒ видатних філософів минулого та сучасності;

б) на понятійно-аналітичному рівні:

- ⇒ сутність основних філософських категорій;
- ⇒ характерні риси та тенденції розвитку основних періодів історії філософії;
- ⇒ основні теоретичні положення з онтології, феноменології, діалектики, соціальної філософії, гносеології;

в) на продуктивно-синтетичному рівні:

- ⇒ процес становлення різних типів, рівнів, форм світогляду;
- ⇒ механізми розвитку та взаємодії природних, соціальних та пізнавальних процесів;
- ⇒ критерії класифікації соціальних явищ суспільного розвитку.

У результаті набутих у процесі вивчення навчальної дисципліни знань **студент** повинен вміти:

а) на предметно-практичному рівні:

- виявляти свою світоглядну позицію;
- застосовувати набуті знання у процесі наукової та практичної (професійної) діяльності;
- добре орієнтуватися в першоджерелах та основній сучасній філософській літературі;

б) на предметно-розумовому рівні:

- логічно формулювати та обґрунтовувати свою світоглядну позицію;
- аналізувати проблеми та процеси, що пов'язані з суспільним життям;
- володіти прийомами ведення дискусії, полеміки, діалогу;

в) на продуктивно-синтетичному рівні:

- формувати власну позицію щодо актуальних проблем сучасності;
- здійснювати реферування необхідної літератури, першоджерел;
- здійснювати прогнози щодо подальшого розвитку правових, політичних, економічних та ін. процесів;
- апріорно синтезувати набуті знання із фахових та гуманітарних дисциплін у цілісне світосприйняття та світорозуміння.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	у тому числі			усьог о	у тому числі		
		Л	С	С.Р.		Л	С	С.Р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Змістовий модуль 1. Історія філософії								
Тема 1. Філософія та її роль у житті суспільства	6	2	–	4	5	–	–	5
Тема 2. Філософія стародавнього світу	5	1	1	3	5	–	–	5
Тема 3. Філософія Середньовіччя	5	1	1	3	5	–	–	5
Тема 4. Західноєвропейська філософія Відродження і Нового часу	6	–	1	5	7	–	–	7
Тема 5. Німецька класична філософія	6	–	1	5	7	–	–	7
Тема 6. Зарубіжна філософія XIX – XXI ст.ст.	9	2	1	5	11	2	2	7
Тема 7. Українська філософія	7	2	1	5	5	–	–	5
Разом за змістовим модулем 1	44	8	6	30	45	2	2	41
Змістовий модуль 2. Теорія філософії								
Тема 8. Онтологія як вчення про буття	7	2	1	4	6	–	–	6
Тема 9. Свідомість, її походження, сутність	7	2	1	4	7	–	2	5
Тема 10. Діалектика як вчення про розвиток та взаємозв'язок. Принципи, закони та категорії діалектики	10	2	1	6	11	2	–	9
Тема 11. Філософська концепція людини	4	–	1	4	5	–	–	5
Тема 12. Суспільство як об'єкт філософської рефлексії	9	2	1	5	5	–	–	5
Тема 13. Філософське осмислення природи	6	–	1	4	6	–	–	6
Тема 14. Пізнання та проблема істини у філософії	3	–	2	3	5	–	–	5
Разом за змістовим модулем 2	46	8	8	30	45	2	2	41
Усього годин:	90	16	14	60	90	4	4	82

Запропонована програма має дати студентам цілісний виклад основних проблем філософії на рівні об'єктивного, ідеологічно незаангажованого сучасного бачення проблем, ознайомити студентів із наявними філософськими концепціями в їх поліфонічному і плюралістичному звучанні, яке допомагає альтернативному сприйняттю і осмисленню буття.

ІІІ. ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ ДИСЦИПЛІНИ ТА РОЗПОДІЛ ГОДИН ЗА ВИДАМИ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ

Види навчальної роботи	Разом годин	Кред. ECTS	Семестр
			V
Загальний обсяг дисципліни	90	3	90
Аудиторні заняття	30	1	30
- лекції	16	0,5	16
- семінарські заняття	14	0,5	14
<i>Самостійна робота</i>	60	2	60
- модульні контрольні роботи (кількість)	2		2
- підсумковий модульний контроль	залік		1

**IV. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН З РОЗПОДІЛОМ МАТЕРІАЛУ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ НА ЗМІСТОВІ МОДУЛІ**

*на V семестр навчального року, для студентів 3 курсу («Екологія», бакалавр) з предмету
«Філософія»*

Кількість годин згідно навчального плану – 90 год.

Складений у відповідності з програмою, затвердженою МОН України.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

V. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
<i>Змістовий модуль I. Історія філософії</i>			
1	Філософія та її роль у житті	–	–
2	Філософія стародавнього світу	1	–
3	Філософія Середньовіччя	1	–
4	Західноєвропейська філософія Відродження і Нового часу	1	–
5	Німецька класична філософія	1	–
6	Зарубіжна філософія XIX – XXI ст.ст.	1	2
7	Українська філософія	1	–
	Всього за змістовим модулем I	6	2
<i>Змістовий модуль II. Теорія філософії</i>			
1	Онтологія як вчення про буття	1	–
2	Свідомість, її походження, сутність	1	2
3	Діалектика як вчення про розвиток та взаємозв'язок. Принципи, закони та категорії діалектики	1	–
4	Філософська концепція людини	1	–
5	Суспільство як об'єкт філософської рефлексії	1	–
6	Філософське осмислення природи	1	–
7	Пізнання та проблема істини у філософії	2	–
	Всього за змістовим модулем II	8	2
	Разом кількість годин	14	4

**VI. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
РОЗПОДІЛ ГОДИН ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
<i>Змістовий модуль I. Історія філософії</i>			
1	Філософія та її роль у житті	4	5
2	Філософія стародавнього світу	3	5
3	Філософія Середньовіччя	3	5
4	Західноєвропейська філософія Відродження і Нового часу	5	7
5	Німецька класична філософія	5	7
6	Зарубіжна філософія XIX – XXI ст.ст.	5	7
7	Українська філософія	5	5
	Всього за змістовим модулем I	30	41

Змістовий модуль II. Теорія філософії			
8	Онтологія як вчення про буття	4	6
9	Свідомість, її походження, сутність	4	5
10	Діалектика як вчення про розвиток та взаємозв'язок. Принципи, закони та категорії діалектики	6	9
11	Філософська концепція людини	4	5
12	Суспільство як об'єкт філософської рефлексії	5	5
13	Філософське осмислення природи	4	6
14	Пізнання та проблема істини у філософії	3	5
	Всього за змістовим модулем II	30	41
	Разом кількість годин	60	82

Студентам необхідно завести зошит для самостійної роботи з філософії, де відобразити конспективно основні питання семінарського заняття. Форма контролю перевірка конспектів.

На самостійне опрацювання виносяться наступні теми семінарських занять:

Тема 1. Філософія та її роль у житті

Мета: закріпити теоретичний лекційний матеріал та виробити у студентів розуміння специфіки і предметного поля філософської дисципліни; сформувати інтерес до вивчення філософії.

План

1. Поняття філософії та її специфіка.
2. Предмет філософії. Основне питання філософії:
  - а) матеріалізм;
  - б) ідеалізм;
  - в) дуалізм.
3. Функції філософії, їх характеристика.
4. Поняття світогляду, його походження, структура, сутність, роль у житті людини.
5. Історичні типи світогляду: міфологія, релігія, філософія.
6. Проблема методу у філософії. Філософські методи.

Навчальний тренінг

Основні терміни і поняття: агностицизм, гносеологія, діалектика, дуалізм, ідеалізм, матеріалізм, метод, методологія, метафізика, міфологія, монізм, об'єктивний ідеалізм, онтологія, основне питання філософії, плюралізм, релігія, світогляд, суб'єктивний ідеалізм, філософія.

VII. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ (аудиторні)

Змістовий модуль I

Семінар № 1. Філософія Стародавнього світу (1 год.).

Мета: виробити у студентів багатогранне бачення античної філософії; формувати розуміння її як генетичного коду розвитку західноєвропейської цивілізації. сформувати світоглядну толерантність та інтерес до іншості.

План

1. Передумови виникнення філософії.
2. Досократівський етап у розвитку античної філософії.
3. Сократівський (класичний) етап у розвитку античної філософії:
  - а) філософія Сократа;
  - б) філософія Демокрита;
  - в) філософське вчення Платона;
  - г) філософія Аристотеля.
4. Основні течії елліністичної філософії:
  - а) епікуреїзм;
  - б) стоїцизм;
  - в) скептицизм.

5. Римська філософія.

Навчальний тренінг

Основні терміни і поняття: гедонізм, епікуреїзм, космоцентризм, натурфілософія, перипатетика, скептицизм, стоїцизм.

Семінар № 1. Західноєвропейська філософія Середніх віків (1 год.)

Мета: ознайомити студентів із середньовічною філософією як претензією на остаточне розв'язання філософських проблем першопочатку та істини.

План

1. Загальна характеристика філософії Середньовіччя.
2. Особливості філософії Середньовіччя.
3. Основні етапи розвитку середньовічної філософії:
  - а) апологетика (Квінт Тертуліан);
  - б) патристика (Аврелій Августин);
  - в) схоластика (Тома Аквінський).
4. Основні течії схоластики:
  - а) номіналізм;
  - б) реалізм.
5. Порівняльна характеристика середньовічної філософії та античної.

Навчальний тренінг

Основні терміни і поняття: апологетика, ексегетика, креаціонізм, номіналізм, патристика, провіденціалізм, реалізм, схоластика, теологія, теоцентризм, томізм, універсалії.

Семінар № 2. Західноєвропейська філософія Відродження і Нового часу (1 год.)

Мета: ознайомити студентів із філософією Відродження, як спробою синтезу античного і середньовічного досвіду, та Нового часу як переорієнтацією на науку як нову силу, що розв'яже першочергові проблеми людства.

План

1. Основні риси філософії епохи Відродження.
2. Проблема людини та людської діяльності в епоху Ренесансу.
3. Натурфілософія епохи Відродження (М. Кузанський і Дж. Бруно).
4. Загальна характеристика філософії Нового часу.
5. Основні напрямки філософії Нового часу:
  - а) емпіризм (Ф. Бекон);
  - б) раціоналізм (Р. Декарт);
  - в) сенсуалізм (Дж. Локк).

Навчальний тренінг

Основні терміни і поняття: антропоцентризм, гілозоїзм, гуманізм, геліоцентризм, геоцентризм, емпіризм, дедукція, індукція, механіцизм, натурфілософія, пантеїзм, раціоналізм, Ренесанс, секуляризація, сенсуалізм.

Семінар № 2. Німецька класична філософія (1 год.)

Мета: закріпити теоретичний лекційний матеріал та виробити у студентів світоглядне бачення німецької класики, розкривши суть „коперніканського перевороту” І.Канта, абсолютної ідеї Г.Гегеля і нової без-Божої релігії Л.Фейєрбаха, а також закріпити розуміння ключових позицій філософії марксизму.

План

1. Німецька класична філософія: джерела розвитку та суттєві риси.
2. Філософські погляди І.Канта:
  - а) гносеологія І.Канта;
  - б) етика І.Канта.
3. Філософське вчення Й.Фіхте.
4. Натурфілософія Ф.Шеллінга.
5. Філософія Г.Гегеля.
6. Антропологічний матеріалізм Л.Фейєрбаха.
7. Філософське вчення К.Маркса та Ф.Енгельса.

Навчальний тренінг

Основні терміни і поняття: абсолютна ідея, абсолютний дух, антиномія, антитеза, антропологічний матеріалізм, апостеріорні знання, апіорні знання, діалектика Гегеля, діалектика К.Маркса, вульгарний матеріалізм, діалектичний матеріалізм, історичний матеріалізм, категоричний імператив, молодогегельянство, ноумени, об'єктивна діалектика, об'єктивний дух, «річ для нас», «річ у собі», синтез, старогегельянство, суб'єктивна діалектика, суб'єктивний дух, теза, трансцендентальний світ, трансцендентний світ, тріада, феномени.

Семінар № 3 . Зарубіжна філософія XIX – XXI століть (1 год.)

Мета: закріпити теоретичний лекційний матеріал та сформуванню у студентів розуміння причин радикальної зміни парадигми філософського мислення у новітні часи і пошуку нових сфер предметного дослідження філософії, підвести до синергетичного бачення загального філософського процесу цього часу.

План

1. Загальна характеристика сучасної зарубіжної філософії.
2. Основні напрямки розвитку філософії в Західній Європі у XIX – на початку XX століть:
  - а) раціональна та ірраціональна філософія;
  - б) класична та некласична філософія.
3. Провідні тенденції та течії сучасної зарубіжної філософії:
  - а) екзистенційна філософія;
  - б) філософія життя;
  - в) філософія фрейдизму;
  - г) філософія позитивізму;
  - д) герменевтика.
4. Релігійна філософія:
  - а) неотомізм;
  - б) тейярдизм.

Навчальний тренінг

Основні терміни і поняття: верифікація, воля, волюнтаризм, герменевтика, екзистенціалізм, емпіріокритицизм, ірраціоналізм, лібідо, надлюдина, неогегельянство, неокантіанство, неопозитивізм, неотомізм, неофрейдизм, ніцшеанство, позитивізм, постпозитивізм, прагматизм, психоаналіз, сублимація, фальсифікація, «філософія життя», фрейдизм.

Семінар 3. Українська філософія (1 год.).

Мета: формувати у студентів панорамне бачення розвитку і специфіки української філософії, розвивати патріотичні почуття.

План

1. Історичні джерела формування української філософської думки.
2. Докласична доба української філософії.
3. Класична доба української філософії. Філософія Г.Сковороди.
4. Філософія українського романтизму.
5. Українська академічна філософія.
6. Розвиток української філософії в XIX – XX ст.
7. Філософська думка в українській діаспорі.
8. Специфіка української філософії.

Навчальний тренінг

Основні терміни і поняття: антеїзм, видима натура, кордоцентризм, макрокосм, мікркосм, невидима натура, ноосфера, «сродна праця» (споріднена), теїстичність, українська національна ідея, «філософія серця».

Змістовий модуль II

Семінар № 4. Онтологія як вчення про буття (1 год.)

Мета: закріпити та поглибити теоретичний лекційний матеріал та сформувати у студентів розуміння буття як граничного вияву можливого, а онтології – як серцевини усякого філософського знання, розвивати абстрактне мислення.

План

1. Проблема буття в історії філософії.
2. Різноманітність форм буття.
3. Поняття матерії в історії філософії. Криза у природознавстві та філософії у кінці XIX – початку XX ст.
4. Сучасне трактування матерії. Союз природознавства та філософії.
5. Спосіб існування матерії, основні характеристики руху.
6. Форми існування матерії, основні характеристики простору і часу. Особливості соціального простору і часу.
7. Філософський зміст категорії «світ».

Навчальний тренінг

Основні терміни і поняття: метафізика, онтологія, монізм, дуалізм, плюралізм, матеріалізм, ідеалізм, об'єктивний ідеалізм, суб'єктивний ідеалізм, основне питання філософії, космоцентризм, теоцентризм, антропоцентризм, геоцентризм, геліоцентризм, кордоцентризм, буття, субстанція, світ, реальність, матерія, атрибут, рух, простір, час, «фізичний ідеалізм».

Семінар № 4. Свідомість, її походження, сутність (1 год.)

Мета: закріпити теоретичний лекційний матеріал та виробити у студентів розуміння проблематичності онтологічного статусу свідомості шляхом ознайомлення з різноманітністю концепцій походження свідомості, структурою та функціями свідомості.

План

1. Проблема свідомості в історії філософії.
2. Відображення як всезагальна властивість матерії. Рівні відображення.
3. Розвиток форм відображення, їх характеристика.
4. Виникнення свідомості. Діалектика ідеального і матеріального.
5. Свідомість: основні характеристики, структура, сутність.
6. Суспільна свідомість, її структура, форми та функції.
7. Значення філософського вчення про свідомість для сучасної науки.

Навчальний тренінг

Основні терміни і поняття: свідомість, суспільна свідомість, національна свідомість, свідомість індивіда, колективна свідомість, індивідуальна свідомість, самосвідомість, підсвідомість, надсвідомість, політична свідомість, правова свідомість, релігійна свідомість, етична свідомість, естетична свідомість, наукова свідомість, філософська свідомість, відображення, механічне відображення, фізичне відображення, хімічне відображення, біологічне відображення, соціальне відображення, подразнення, відчуття, сприйняття, уявлення, мислення, поняття, категорії, судження, умовивід, феноменологія.

Семінар № 5. Діалектика як вчення про розвиток та взаємозв'язок (1 год.)

Мета: закріпити теоретичний лекційний матеріал та сформувати у студентів толерантне ставлення до діалектики як однієї з філософських теорій, що ґрунтується на принципі розвитку і взаємозв'язку, виробити розуміння сенсу діалектичних принципів, законів, категорій.

План

1. Історичні форми діалектики.
2. Діалектика та її альтернативи.
3. Принципи діалектики.
4. Розвиток та його ознаки.
  - а) порівняльна характеристика розвитку і руху;
  - б) діалектика основних форм розвитку, їх характеристика.
5. Класифікація законів. Основні закони розвитку, їх специфіка.
  - а) характеристика закону взаємного переходу кількісних та якісних змін;
  - б) характеристика закону єдності та боротьби протилежностей;
  - в) характеристика закону заперечення заперечення.
6. Категорії діалектики, їх характеристика.

Навчальний тренінг

Основні терміни і поняття: метод, діалектика, метафізика, догматизм, софістика, релятивізм, еkleктика, матеріалістична діалектика, діалектичний матеріалізм, діалектика К.Маркса, діалектика Гегеля, об'єктивна діалектика, суб'єктивна діалектика, принцип, розвиток, рух, зв'язок, прогрес, регрес, еволюція, революція, закон, закон взаємного переходу кількісних та якісних змін, кількість, якість, міра, стрибок, закон єдності та боротьби протилежностей, тотожність, відмінність, протиріччя, суперечність, закон заперечення заперечення, заперечення метафізичне, діалектичне заперечення, заперечення перше, заперечення друге, категорії, єдиничне, особливе, загальне, необхідність, випадковість, зміст, форма, причина наслідок, привід, неминучість, умови, детермінізм, індетермінізм, сутність, явище, можливість, дійсність, формальна можливість, реальна можливість, абстрактна можливість, конкретна можливість.

Семінар 5. Філософська концепція людини (1 год.).

Мета: формувати у студентів усвідомлення специфічності людського буття як перебування у надприродному просторі – суспільстві, виробити розуміння поняття культури та людської історії.

План

1. Проблема людини в історії філософії. Суттєві ознаки людини.
2. Діяльність як основа людського буття. Структура людської діяльності.
3. Антропосоціогенез. Єдність природного і соціального в людині.
4. Проблема смерті та безсмертя людини у філософському світогляді.
5. Людина, індивід, індивідуальність, особистість.

Навчальний тренінг

Основні терміни і поняття: людина, індивід, індивідуальність, особистість, антропосоціогенез, філогенез, антропоцентризм, антропологізм, філософська антропологія, діяльність, праця, практика, пасивна техніка, активна техніка, гуманізм.

Семінар № 6. Суспільство як об'єкт філософської рефлексії (1 год.).

План

1. Суспільство як специфічне матеріальне утворення. Суспільне буття.
2. Сутність діалектико-матеріалістичного розуміння суспільства. К.Маркс про суспільно-економічні формації.
3. Суспільне виробництво, його структура, і роль у суспільстві.
4. Формаційний та цивілізаційний підходи у визначенні періодизації історії суспільства.
5. Соціальна структура суспільства.

Навчальний тренінг

Основні терміни і поняття: суспільство, цивілізація, суспільне буття, суспільне виробництво, матеріальне виробництво, духовне виробництво, спосіб виробництва, виробничі відносини, продуктивні сили, суспільно-економічна формація, базис, надбудова, класи, страти, соціальна стратифікація, соціальна мобільність.

Семінар 6. Філософське осмислення природи (1 год.).

Мета: сформувати у студентів гуманне відношення до природи, розкрити взаємодію природи, людини і суспільства, розкрити значення природи для розвитку суспільства.

План

1. Природа і природна основа людського буття.
2. Проблема взаємодії людини з природою в історії філософії.
3. Географічне середовище та його роль у житті суспільства.
4. Філософський аспект проблем взаємодії «людина – природа» в умовах сьогодення.
5. Сучасні екологічні проблеми і філософське розуміння їх вирішення.

Навчальний тренінг

Основні терміни і поняття: природа, географічне середовище, географічний детермінізм, геополітика, мальтузіанство, ноосфера.

Семінар № 7. Пізнання та проблема істини у філософії (2 год.).

Мета: закріпити та поглибити теоретичний лекційний матеріал та сформувати у студентів розуміння основних гносеологічних понять і категорій, а також структури пізнавального процесу, поняття істини.

План

1. Проблема пізнання в історії філософії.
2. Основні принципи пізнання.
3. Гносеологічні корені агностицизму.
4. Структура пізнання.
5. Об'єкт і суб'єкт пізнання.
6. Проблема істини у теорії пізнання.
7. Практика як специфічно людський спосіб освоєння світу.
8. Специфіка, рівні, форми і методи наукового пізнання.

Навчальний тренінг

Основні терміни і поняття: гносеологія, гностицизм, агностицизм, метод, методологія, істина, об'єктивна істина, абсолютна істина, відносна істина, конкретна істина, заблудження, об'єкт пізнання, суб'єкт пізнання, практика, діяльність, праця, опредметнення, розпредметнення.

VIII. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Завдання для дистанційної форми навчання до теми 1. *Філософія та її роль у житті суспільства.*

1. Складання термінологічного філософського словника. Дати визначення перерахованим поняттям. Для визначення користуйтеся надійними довідковими джерелами: філософськими словниками, філософським енциклопедичним словником або філософською енциклопедією.

Основні поняття: агностицизм, гносеологія, діалектика, дуалізм, ідеалізм, матеріалізм, метод, методологія, метафізика, міфологія, монізм, об'єктивний ідеалізм, онтологія, основне питання філософії, плюралізм, релігія, світогляд, суб'єктивний ідеалізм, філософія.

2. Підготуйте мультимедійну презентацію на тему: *Філософія та її роль у житті суспільства.* Для оцінки «відмінно» необхідно визначити актуальність теми (зв'язок з сучасністю), мету, завдання, візуалізований (таблиці, схеми, картинки, фотографії філософів, визначення основних понять тощо) виклад основного матеріалу, висновок. Обсяг презентації приблизно 20 сторінок. Обов'язково на титульній сторінці вказати тему, фамілію, курс, групу, спеціальність. Завдання має бути автентичне, самостійно виконане. При запозичуванні матеріалів з Інтернету, завдання не зараховується або оцінюється незадовільно. Тему презентації обираєте у відповідності до порядкового номера вашого прізвища у журнальному списку.

Теми мультимедійних презентацій

1. Багато вимірність і поліфонічність філософії.
2. Філософія і міфологія. Порівняльна характеристика (сутність, природа, функції).
3. Філософія і релігія. Порівняльна характеристика (сутність, природа, функції).
4. Філософія і мистецтво. Порівняльна характеристика (сутність, природа, функції).
5. Філософія і наука. Порівняльна характеристика (сутність, природа, функції).
6. Філософія в епоху віртуалізації культури.
7. Філософія та ідеологія. Порівняльна характеристика (сутність, природа, функції).
8. Філософи про філософію: класичні, некласичні та постнекласичні інтерпретації.
9. Функції філософії.
10. Історичні типи світогляду, їх порівняльна характеристика.
11. Структура світогляду. Філософські підходи до структурування світогляду.
12. Особливості становища людини у світі та необхідність її самоусвідомлення, самовизначення.
13. Суть та структура основного питання філософії.
14. Еволюція предмету філософії.
15. Специфіка філософського пізнання.
16. Суттєві риси міфологічного світогляду.
17. Суттєві риси релігійного світогляду.
18. Суттєві риси мистецького світогляду.
19. Діалектика і метафізика як методи філософії. Порівняльна характеристика.
20. Історичні форми діалектики.

21. Історичні форми матеріалізму.
22. Роль філософії у житті суспільства.
23. Софійний та епістемний способи філософування (філософського мислення).
24. Міфологія і філософія як форми знання: єдність і відмінність.
25. Філософія як методологія наукового пізнання.
26. Світоглядна природа філософського знання.
27. Значення філософських знань для діяльності історика.

3. Складіть філософський кросворд для індивідуального завдання. Обсяг кросворду по 20 слів по горизонталі і вертикалі. Обов'язково має бути кросвордна сітка (чиста і заповнена), запитання і зразу відповідь в дужках або іншим шрифтом (напівжирним, курсивом чи підкреслено). Не забудьте підписати кросворд.

Завдання до теми 2. **Філософія стародавнього світу.**

1. Складання термінологічного філософського словника. Дати визначення перерахованим поняттям. Для визначення користуйтеся надійними довідковими джерелами: філософськими словниками, філософським енциклопедичним словником або філософською енциклопедією.

Основні поняття: гедонізм, епікуреїзм, космоцентризм, натурфілософія, перипатетика, скептицизм, стоїцизм.

2. Підготуйте мультимедійну презентацію на тему: **Філософія стародавнього світу.** Для оцінки «відмінно» необхідно визначити актуальність теми (зв'язок з сучасністю), мету, завдання, візуалізований (таблиці, схеми, картинки, фотографії філософів, визначення основних понять тощо) виклад основного матеріалу, висновок. Обсяг презентації приблизно 20 сторінок. Обов'язково на титульній сторінці вказати тему, фамілію, курс, групу, спеціальність. Завдання має бути автентичне, самостійно виконане. При запозиченні матеріалів з Інтернету, завдання не зараховується або оцінюється незадовільно. Тему презентації обираєте у відповідності до порядкового номера вашого прізвища у журнальному списку.

Теми мультимедійних презентацій

1. Вчення піфагорійців про музикально-числову гармонію Космосу.
2. Раціонально-етична концепція Сократа та її роль в розвитку античної філософії.
3. Від міфа до логоса: становлення філософського мислення в стародавній Греції.
4. Порівняльна характеристика західного і східного типів філософування.
5. Сучасна оцінка вихідних ідей староіндійської філософії.
6. Антична філософія як генетичний код західноєвропейської цивілізації.
7. Еллінізм як давньоримське прочитання давньогрецької філософії.
8. Філософія Мілетської школи.
9. Філософія Елеатської школи.
10. Атомістична теорія, її основні засади.
11. Порівняльна характеристика філософії Сократа та софістів.
12. Елліністична філософія.
13. Філософські вчення до сократичного періоду.
14. Матеріалістичні вчення античної класики.
15. Основні ідеї представників класичного періоду античної філософії.
16. Загальна характеристика періодів античної філософії.
17. Антична натурфілософія.
18. Загальні риси та провідні школи пізньої античної філософії.
19. Особливості, умови формування та етапи розвитку античної філософії.
20. Вплив античної філософії на розвиток української філософської думки та культури.
21. Порівняльна характеристика цивілізацій східного і західного типів.
22. Філософсько-світоглядне значення проблеми «СХІД-ЗАХІД» в її сучасному окресленні.
23. Україна та українська культура в контексті проблеми співвідношення західного і східного типу цивілізацій.
24. Сенс життя в епікуреїзмі, стоїцизмі та скептицизмі.
25. Етичні ідеали представників різних філософських вчень античності.
26. Діалектика в античній філософії.
27. Проблема людини в античній філософії.

3. Складіть філософський кросворд для індивідуального завдання. Обсяг кросворду по 20 слів по горизонталі і вертикалі. Обов'язково має бути кросвордна сітка (чиста і заповнена), запитання і

зразу відповідь в дужках або іншим шрифтом (напівжирним, курсивом чи підкреслено). Не забудь підписати кросворди.

Увага!

Для допуску до модульного контролю всім студентам необхідно скласти свій частотний (термінологічний) словник, який включає мінімум основних понять і категорій з курсу «Філософія» і який викладач періодично буде перевіряти, фіксуючи оцінку в академічному журналі. Для складання частотного словника слід користуватися філософським словником або філософським енциклопедичним словником.

Тема 1. Філософія та її роль у житті суспільства

Основні категорії та поняття: агностицизм, гносеологія, діалектика, дуалізм, ідеалізм, матеріалізм, метод, методологія, метафізика, міфологія, монізм, об'єктивний ідеалізм, онтологія, основне питання філософії, плюралізм, релігія, світогляд, суб'єктивний ідеалізм, філософія.

Тема 2. Філософія стародавнього світу

Основні категорії та поняття: гедонізм, епікуреїзм, космоцентризм, натурфілософія, перипатетика, скептицизм, стоїцизм.

Тема 3. Філософія Середньовіччя

Основні категорії та поняття: апологетика, екзегетика, креаціонізм, номіналізм, патристика, провіденціалізм, реалізм, схоластика, теологія, теоцентризм, томізм, універсалії.

Тема 4. Західноєвропейська філософія Відродження і Нового часу

Основні категорії та поняття: антропоцентризм, гілозоїзм, гуманізм, геліоцентризм, геоцентризм, емпіризм, дедукція, індукція, механіцизм, натурфілософія, пантеїзм, раціоналізм, Ренесанс, секуляризація, сенсуалізм.

Тема 5. Німецька класична філософія

Основні категорії та поняття: абсолютна ідея, абсолютний дух, антиномія, антитеза, антропологічний матеріалізм, апостеріорні знання, апріорні знання, діалектика Гегеля, діалектика К. Маркса, вульгарний матеріалізм, діалектичний матеріалізм, історичний матеріалізм, категоричний імператив, молодогегельянство, ноумени, об'єктивна діалектика, об'єктивний дух, «річ для нас», «річ у собі», синтез, старогегельянство, суб'єктивна діалектика, суб'єктивний дух, теза, трансцендентальний світ, трансцендентний світ, тріада, феномени.

Тема 6. Зарубіжна філософія ХІХ – ХХІ ст.ст.

Основні категорії та поняття: верифікація, воля, волюнтаризм, герменевтика, екзистенціалізм, емпіріокритицизм, ірраціоналізм, лібідо, надлюдина, неогегельянство, неокантіанство, неопозитивізм, неотомізм, неофрейдизм, ніцшеанство, позитивізм, постпозитивізм, прагматизм, психоаналіз, сублімація, фальсифікація, «філософія життя», фрейдизм.

Тема 7. Українська філософія

Основні категорії та поняття: антеїзм, видима натура, кордоцентризм, макрокосм, мікрокосм, невидима натура, ноосфера, «сродна праця» (споріднена), теїстичність, українська національна ідея, «філософія серця».

Тема 8. Онтологія як вчення про буття

Основні категорії та поняття: метафізика, онтологія, монізм, дуалізм, плюралізм, матеріалізм, ідеалізм, об'єктивний ідеалізм, суб'єктивний ідеалізм, основне питання філософії, космоцентризм, теоцентризм, антропоцентризм, геоцентризм, геліоцентризм, кордоцентризм, буття, субстанція, світ, реальність, матерія, атрибут, рух, простір, час, «фізичний ідеалізм».

Тема 9. Свідомість, її походження, сутність

Основні категорії та поняття: свідомість, суспільна свідомість, національна свідомість, свідомість індивіда, колективна свідомість, індивідуальна свідомість, самосвідомість, підсвідомість, надсвідомість, політична свідомість, правова свідомість, релігійна свідомість, етична свідомість, естетична свідомість, наукова свідомість, філософська свідомість, відображення, механічне відображення, фізичне відображення, хімічне відображення, біологічне відображення, соціальне відображення, подразнення, відчуття, сприйняття, уявлення, мислення, поняття, категорії, судження, умовивід, феноменологія.

Тема 10. Діалектика як вчення про розвиток та взаємозв'язок. Принципи, закони та категорії діалектики

Основні категорії та поняття: метод, діалектика, метафізика, догматизм, софістика, релятивізм, еклетика, матеріалістична діалектика, діалектичний матеріалізм, діалектика К.Маркса, діалектика Гегеля, об'єктивна діалектика, суб'єктивна діалектика, принцип, розвиток, рух, зв'язок,

прогрес, регрес, еволюція, революція, закон, закон взаємного переходу кількісних та якісних змін, кількість, якість, міра, стрибок, закон єдності та боротьби протилежностей, тотожність, відмінність, протиріччя, суперечність, закон заперечення заперечення, заперечення метафізичне, діалектичне заперечення, заперечення перше, заперечення друге, категорії, одиничне, особливе, загальне, необхідність, випадковість, зміст, форма, причина наслідок, привід, неминучість, умови, детермінізм, індетермінізм, сутність, явище, можливість, дійсність, формальна можливість, реальна можливість, абстрактна можливість, конкретна можливість.

Тема 11. Філософське осмислення людини і природи (об'єднано дві теми)

Основні категорії та поняття: людина, індивід, індивідуальність, особистість, антропосоціогенез, філогенез, антропоцентризм, антропологізм, філософська антропологія, діяльність, праця, практика, пасивна техніка, активна техніка, гуманізм, природа, географічне середовище, географічний детермінізм, геополітика, мальтузіанство, ноосфера.

Тема 12. Суспільство як об'єкт філософської рефлексії

Основні категорії та поняття: суспільство, цивілізація, суспільне буття, суспільне виробництво, матеріальне виробництво, духовне виробництво, спосіб виробництва, виробничі відносини, продуктивні сили, суспільно-економічна формація, базис, надбудова, класи, страти, соціальна стратифікація, соціальна мобільність, людина, індивід, індивідуальність, особистість, антропосоціогенез, філогенез, антропоцентризм, антропологізм, філософська антропологія, діяльність, праця, практика, пасивна техніка, активна техніка, гуманізм, природа, географічне середовище, географічний детермінізм, геополітика, мальтузіанство, ноосфера.

Тема 13. Пізнання та проблема істини у філософії

Основні категорії та поняття: гносеологія, гностицизм, агностицизм, метод, методологія, істина, об'єктивна істина, абсолютна істина, відносна істина, конкретна істина, заблудження, об'єкт пізнання, суб'єкт пізнання, практика, діяльність, праця, опредметнення, розпредметнення.

Якщо студент з поважних причин пропустив лекцію чи семінарське заняття, то йому може бути запропоновано написання реферату.

Основні вимоги до реферату:

Максимальна оцінка **реферату** складає п'ять балів, при цьому здійснюється оцінка змісту викладеного матеріалу і продемонстрованого студентом уміння з наукових засад захищати і відстоювати своє дослідження.

Захист оцінюється за критеріями *усної відповіді*, а зміст – за критерієм *відповідності дотримання вимог оформлення реферату*, головні з яких такі.

Реферат складається із «Вступу», одного структурованого розділу і «Висновків». У кінці додається «Список використаної літератури», на початку «Зміст» з нумерацією сторінок структурних частин.

У «Вступі» розкривається *мета* реферативного дослідження, розкривається *актуальність* вибраної теми, визначається *об'єкт* і *предмет* студіювання, дається характеристика напрацювань у даній галузі філософського знання (відомі дослідження і їх позиції, статті тощо), а також обґрунтовується елемент *новизни* власного бачення проблеми.

Основна частина має бути виконана у вигляді одного розділу, що складається не менше як з трьох пунктів змісту, які забезпечують різнобічне висвітлення об'єкта дослідження.

У «Висновках» робляться синтезовані остаточні підсумки дослідження, до яких приходять автор.

Щоб реферат відповідав зазначеним вимогам, важливо логічно і методологічно правильно організувати свою роботу над ним.

На підготовчому етапі із змісту семінарських занять студент вибирає тему, близьку до своїх інтелектуальних уподобань, і повідомляє про це викладача. Далі починає ретельно вивчати її, збираючи у різних формах інформацію – конспективні записи, ксерокси, електронні носії тощо. У ході цієї роботи необхідно фіксувати реквізити джерела інформації, щоб була можливість використати їх під час цитування і складання списку використаної літератури.

За тим наступає ґрунтовна обробка зібраного матеріалу – він ретельно перечитується з метою виокремлення плану викладу і добору цитат. Намітивши остаточний зміст основної частини, студент починає писати текст реферату, поступово розкриваючи намічені структурні підрозділи.

Важливо правильно зазначати цитати з першоджерел, які служать підтвердженням позицій дослідників даної проблеми і збагачують інформативну базу реферату. Цитата береться у лапки, а

після неї у квадратних дужках першим числом зазначається номер джерела у списку використаної літератури, а другим – номер сторінки, на якій вона знаходиться.

Написана основна частина уважно перевіряється на грамотність.

Лише після ретельного вивчення об'єкта свого дослідження студент пише «Вступ». Це дає можливість точно сформулювати необхідні вступні позиції до виконаного реферату.

Далі пишуться «Висновки», в яких робляться остаточні підсумки, що підтверджують новизну проведеного дослідження.

«Список використаної літератури» подається в алфавітному порядку в кінці реферату, але формується перед початком написання, щоб полегшити роботу з цитуванням. Список використаної літератури має складатися не менше як з п'яти позицій.

«Зміст» – заключна ланка у роботі над рефератом: пишеться план викладу матеріалу і зазначаються номери сторінок тексту, де розпочинається відповідний пункт плану.

Об'єм «Вступу» – до 2-х сторінок, основної частини – до 10-ти сторінок, «Висновки» – одна сторінка. Загальна кількість сторінок – не менше 14-15. Нумерація розпочинається із «Змісту». «Вступ», основна частина, «Висновки», «Список використаної літератури» пишуться з чистої сторінки.

Виконаний реферат підписується за загальноприйнятими правилами:

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Кафедра філософії, соціології та релігієзнавства

ТЕМА (без слова «тема»)
реферат з філософії

Виконав: студент
групи _____
шифр _____

Прізвище, ім'я _____

м. Івано-Франківськ
201__ р.

Остаточний оформлений і виконаний реферат захищається на тематичному семінарському занятті.

Оформлення реферату оцінюється на:

«відмінно» (5 б.): коли повністю дотримано вимог оформлення усіх структурних частин реферату;

«добре» (4 б.): коли допущено незначних помилок в оформленні окремих структурних частин реферату;

«задовільно» (3 б.): коли допущено незначних помилок в оформленні окремих структурних частин реферату і якусь суттєву в одній з них;

«незадовільно з можливістю повторного написання» (2 б.): коли допущені суттєві помилки в оформленні всіх структурних частин реферату;

«незадовільно з обов'язковим повторним складанням» (1 б.): коли допущені суттєві помилки в оформленні всіх структурних частин реферату, а окремі з них відсутні зовсім.

Теми рефератів

Тема 1.

1. Порівняльна характеристика філософії і науки та філософії і міфології.
2. Особливості становища людини у світі та необхідність її самовизначення.
3. Порівняльна характеристика філософії і науки та філософії і міфології.
4. Особливості становища людини у світі та необхідність її самовизначення.
5. Софійний та епістемний способи філософського мислення.

6. Загально цивілізаційне та національне у філософії.
7. Філософія як методологія наукового пізнання.
8. Сучасні проблеми філософії.
9. Виховна функція філософії.

Тема 2.

10. Порівняльна характеристика західного та східного типів філософування. Проблема «Схід-Захід».
11. Сучасна оцінка вихідних ідей староіндійської філософії.
12. Антична натурфілософія і сучасна наука.
13. Антична філософія як генетичний код західноєвропейської цивілізації.
14. Еллінізм як давньоримське прочитання давньогрецької філософії.
15. Морально-етичні концепції у філософії Стародавнього світу.

Тема 3.

16. Трактування духу, душі та тіла у середньовічній філософії.
17. Проблема Бога і людини у філософії Августина Блаженного.
18. Місце філософії у духовному житті Середньовіччя.
19. Схоластика і містика як провідні напрямки середньовічної філософії.
20. Порівняльна характеристика східної і західної патристики.

Тема 4.

21. Своєрідність ренесансу: завершена чи перехідна епоха?
22. Сенсуалізм та агностицизм як подальші спроби розв'язання проблеми методу наукового пізнання у філософії Нового часу.
23. Становлення механістичного світогляду в Європі Нового часу.

Тема 5.

24. Вчення Й.Фіхте про активність суб'єкта пізнання.
25. Вчення Ф.Шеллінга про відносність суб'єкта і об'єкта пізнання та свідоме і несвідоме пізнання.
26. Морально-етичне вчення І.Канта.

Тема 6.

27. Культурологічні та історіософські напрямки новітньої філософії.
28. Філософська антропологія.
29. Аналіз праці Ф.Ніцше «Генеологія моралі»

Тема 7.

30. Філософські погляди сподвижників українського Ренесансу (Ю.Дрогобич, С.Оріховський).
31. Філософська доктрина Кирило-Мефодіївського братства.
32. Філософські орієнтації українських „шістдесятників”.
33. Розвиток філософії в незалежній Україні.
34. Морально-етичне вчення Г.Сковороди.

Тема 8.

34. Сучасна космологія та квантова механіка про світобудову.
35. Класичне та неklasичне розуміння буття.

Тема 9.

36. Ідеальний статус свідомості та її зв'язок з мовою.
37. Відмінність людської свідомості від психіки тварин.

Тема 10.

38. Проблема альтернативності форм пізнання у філософії.
39. Діалектика у новітній час.
40. Різновиди діалектики.

Тема 11

41. Проблема виникнення людини в сучасному окресленні.
42. Поняття та різновиди людської свободи.

Тема 13.

43. Людина і пізнання: приреченість чи свобода?
44. Проблема альтернативності форм пізнання у філософії

Проблемні завдання для дистанційного навчання

У давньогрецькій філософії відбулося зародження, формування та становлення філософського погляду на світ, визначається місце і роль людини в Універсумі, пояснюються мотиви причин і дій. Саме у давньогрецькій філософії ми знаходимо зародження ідей та думок, які сьогодні є невід'ємною складовою європейської духовної культури. Саме вона визначила стиль сучасного філософського мислення, вічне прагнення до істини, яке ніколи не може завершитися повністю.

Вимоги до роботи «Аналіз філософського тексту»:

1. Вступ .

1.1. Стисла довідка про автора тексту: дати життя, освіта, творчий шлях, внесок в історію філософської думки.

1.2. Стисла довідка про текст: історія створення, місце і час видання, роль даної роботи у творчості філософа та її місце в історії філософії.

2. Аналіз тексту.

2.1. Формальна характеристика: структура (композиція), стиль, мова і т.п.

2.2. Змістовна характеристика: тема роботи, основні проблеми, засоби їх вирішення, аргументація, тощо.

2.3. Коментар фрагмента тексту: виконується у вільній формі, включає: обґрунтування вибору фрагменту, вказівку мети і методу коментаря, змістовний висновок.

(При роботі над коментарем можна (і бажано) користуватися критичною літературою.) Головна вимога – розкрити зміст цитати та зробити висновок.

3. Філософська позиція автора та її альтернативи

3.1. Формулювання філософської позиції (онтологічної, гносеологічної, аксіологічної й т. ін.) автора, як дана позиція подана в тексті.

3.2. Приведіть приклади альтернативних філософських позицій з історії філософії.

1. Здійсніть аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«... Люди ніби перебувають у підземному приміщенні подібно до печери, де на всю її довжину тягнеться широкий промінь. З малих років у них там на ногах і на шії ланцюги, так що людям не зрушити з місця, і бачать вони тільки те, що у них прямо перед очима, бо повернути голову вони не можуть через ці ланцюги. Люди повернені головою до світла, що виходить з вогню, який горить далеко вгорі, а між вогнем і в'язнями проходить верхня дорога – огорожена невисокою стіною, схожою на ширму, за якою актори поміщають своїх помічників, коли поверх ширми показують ляльок. ... Коли з кого-небудь з них знімуть ланцюги, змусять його раптом встати, повернути шиєю, пройтись, глянути вгору – в бік світла, йому буде дуже важко виконувати все це, він неспроможний буде дивитись при яскравому світлі на ті речі, тінь від яких він бачив раніше... Чи не вважаєш техніки, що він подумає, неначе значно більше правди в тому, що він бачив раніше, ніж у тому, що йому показують тепер? ... А якщо змусять його дивитися прямо на саме світло, хіба не заболять у нього очі та не вернеться він бігом від того, що він неспроможний бачити, вважаючи, що це справді переконливіше за техніці речі, які йому показують? ... Так от... це порівняння варто застосувати до всього, що було сказано раніше: ділянка, що охоплюється зором, подібна до тюремного житла, а світло від вогню подібне у ній до сили сонця. Сходження і споглядання речей, які знаходяться у високості, - це підйом душі в сферу умосяжного».

Платон «Держава»

2. Здійсніть аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Благородно чинить той, хто, рахуючись не з власними силами, а з силами людської природи, ставить перед собою високі цілі, прагне їх досягнути і мріє про такі великі ідеали, що втілення їх у життя виявляється важким навіть для людей, які мають значні обдарування. Ось які цілі він може ставити собі: “При вигляді смерті та при повідомленні про неї я все одно зберігатиму спокійний вираз обличчя; я зноситиму тяжкі випробування, які б вони не були, підкріплюючи тілесні сили духовними; я зневажатиму багатство незалежно від того, чи буде воно в мене, чи ні; я не стану сумнішим, якщо воно належатиме іншому, і більш гордим, якщо воно оточуватиме мене своїм блиском; я буду байдужим до долі, чи буде вона мене берегти або карати; на всі землі я буду дивитись як на свої, а на свої – як на загальну спільність, житиму в переконанні, що народився для інших, і буду за це вдячний природі, оскільки вона не могла потурбуватися краще про мої інтереси: мене одного вона подарувала всім, а всіх – мені одному”».

Сенека «О счастливой жизни»

3. Здійсніть аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Живий той, багатьом приносить користь; живий той, хто сам собі корисний. А хто ховається і дичавіє в нерухомості, для того дім – немовби труна. Можеш хоча б написати біля порога його ім'я на мрамурі: адже він помер раніше смерті».

Сенека

4. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Скептична позиція проста й очевидна. Уявіть собі, що в будинку, в якому знаходиться багато коштовностей, шукають золото вночі; кожний думав би, що знайшов золото, але не знав би цього точно, хоча б і справді знайшов його. Так само філософи вступають у цей світ, як у великий дім, щоб шукати істину; якби навіть вони й знайшли її, то все ж не могли б знати, чи досягли її».

Секст Емпірик

5. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Ми стверджуємо, що задоволення є початок і кінець блаженного життя. Ми знаємо, що воно є перше і природне благо. Воно є вихідним пунктом для будь-якого вибору або уникнення. Прекрасне, добродійність і тому подібне заслуговує на повагу тільки в тому разі, якщо це робить приємність, а якщо не робить, то з ним потрібно розпрощатися»

Епікур

6. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Нас обманюють не тільки почуття, але й розум. Діалектика не може служити арбітром у питаннях істини або хибної думки. Вона має чисто формальний характер і не вирішує по суті проблем ні геометрії, ні фізики, ні етики. Але й у своїй сфері діалектика нашттовхується на нездоланні для неї труднощі, апорії»

Сенека

7. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Хто знає себе, той знає, що для нього корисне, і ясно розуміє, що він може і чого він не може. Займаючись тим, що знає, він задовольняє свої потреби і живе щасливо, а не беручись за те, чого не знає, не робить помилок і уникає лиха. Завдяки цьому він може визначити цінність також і інших людей і, користуючись ними, одержує користь і оберігає себе від лиха»

Сократ

8. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософ займає проміжне становище між мудрецем і невігласом. Я мудріший за цю людину, тому що ми з ним, очевидно, обидва нічого посутнього не знаємо, але він, не знаючи, уявляє, начебто щось знає, а якщо вже не знаю, то й не уявляю».

Сократ

9. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Людина є міра всіх речей: існуючих, якщо вони існують, і неіснуючих, якщо вони не існують».

Протагор

10. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Мудрець – міра всіх існуючих речей. За допомогою відчуттів він – міра речей, що сприймаються чуттєво, а за допомогою розуму – міра умодосяжних речей».

Демокріт

11. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Усе сповнене мороку. В світі панує не знання, гадка. І об'єкти самі по собі є чим завгодно, а наше знання про них лише таке, якими вони нам здаються».

Анаксагор

12. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Богів шестеро; чотири смертних (вогнь, вода, повітря і земля) і два безсмертних, непороджених, вічних, завжди ворожих один одному (Ненависть і Любов). Якби Любов і Ненависть зовсім загинули б і їх не було б більше, то як би виник Всесвіт?».

Емпедокл

13. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Будь повелителем самого себе: володіючи і управляючи собою, техніки матимеш чудове царство і найбільш важливу посаду».

Піфагор

14. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Мудрість полягає в тому, щоб говорити істину і прислухатися до голосу природи, роблячи вчинки відповідно до неї».

Геракліт

15. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Справа розумних – передбачити лихо, поки воно не прийшло, справа хоробрих – справитися з лихом, коли воно прийшло».

Піттак

16. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«... слід, очевидно, вважати неможливим, щоб окремо одне від одного існували сутність і те, сутністю чого вона є; як можуть через те ідеї, якщо вони – сутність речей, існувати окремо від них?»

Проблемні завдання

Унікальність буття людини обумовлюється багатством її духовної культури, головне місце у формуванні якої належить філософії. Саме вона концентрує в собі проблеми-питання, знахідки і сумніви, великі прозріння й усталені істини, які завжди мають неминущий сенс і значення. За своїм походженням філософські проблеми, трансформуючись в ідеї, є конкретно-історичними, а за змістом – трансісторичними, оскільки у всі часи та епохи мають вражаючу властивість бути зрозумілими, необхідними для людини будь-якої країни, етносу, часу. Вічні питання філософії актуалізують буття людини, пробуджують зацікавленість і любов до знання, до світу природи і світу соціального буття.

Засвоєння тисячолітньої філософської мудрості в контексті теорій, гіпотез, питань, аргументів, дискусій, пристрастей, сумнівів тощо є кристалізацією грандіозних інтелектуальних зусиль епохи. З них народжуються, формуються і дістають розвиток філософські ідеї. Завдяки їм здійснюється грандіозна «одісея людського духу», в якій відбувається становлення ОСОБИСТОСТІ.

Старанно опрацюйте наведені нижче уривки із творів видатних філософів, визначте їх вихідні ідеї своїми словами та аргументуйте своє розуміння та значення.

1. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Альтернатива «мати» проти «бути» суперечить здоровому глузду. На перший погляд здається: щось мати – це нормальна функція нашого життя. Щоб жити, ми повинні мати речі. Окрім цього, ми мусимо мати речі, аби отримувати від них задоволення. У культурі, де найголовніша мета – мати, і мати все більше та більше, і в якій можуть говорити про когось, що «він вартує мільйони доларів», яка вже може бути альтернатива між «мати» і «бути»? Навпаки, схоже на те, що сама сутність «бути» означає «мати»; і коли хтось *не має* нічого, то він тоді *є ніхто*».

Еріх Фромм «Мати чи бути?»

2. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Чим нікчемніше твоє буття і чим менше ти проявляєш власне життя, тим більша твоя власність, тим більш відчужене твоє особисте життя».

Карл Маркс

3. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Час людського життя – мить; його сутність – вічна течія; відчуття непевне; будова всього тіла тлінна; душа загадкова; слова недостовірні; життя – боротьба і мандри по чужині; посмертна слава – забуття. Пле що може вивести на шлях? Ніщо, крім філософії».

Марк Аврелій

4. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Я назвав цей феномен ринковим характером тому, що в такому випадку людина відчуває себе мов товар, а свою вартість – не як споживчу, а як мінову. Жива істота стає товаром на «ринку особистостей». І на товарному ринку, і на ринку особистостей діє однаковий принцип визначення ціни, лише на першому продаються товари, а на другому – особистості. В обох випадках ціна зумовлюється їхньою міноюю вартістю, для якої споживча вартість є необхідною, але не достатньою умовою».

Еріх Фромм «Мати чи бути?»

5. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Дух пробуджує життєву мудрість, тобто мудре знання того, що в дійсності є в собі і для себе справедливим і розумним. Діяльність мислення, а ще визначеніше, філософію було по праву названо життєвою мудрістю».

Георг Вільгельм Фрідріх Гегель

6. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«За фасадом християнства виникла нова таємна – «індустріальна» – релігія, вкорінена у структурі характеру сучасного суспільства, але релігією не визнана. «Індустріальна релігія» несумісна зі справжнім християнством. Вона принижує людей до рівня слуг економіки і машин, створених їхніми руками»

Еріх Фромм «Мати чи бути?»

7. Здійсність аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Ставлення людини до самої себе зумовлюється розумінням нею того, що наявності умінь і відповідних здібностей може виявитися не досить для отримання певної роботи; для успіху потрібна ще й перемога в жорсткій конкуренції з іншими учасниками цього змагання. І якби людина, покладаючись на свої знання та вміння, була певна, що вона заробить на прожиття, то почуття власної гідності було б пропорційним

її здібностям, тобто її споживчій вартості. Але оскільки успіх залежить переважно від того, як людина продає свою особистість, то вона відчуває себе товаром або, точніше, одночасно продавцем і товаром. Людину найбільше хвилює не її життя і не її щастя, а те, наскільки вона придатна для продажу».

Еріх Фромм «Мати чи бути?»

8. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Мудрість – це не актуальне знання, а потенційність розуму, не скутого ніякими аксіомами науки і догмами віри. Мудрість відноситься до знання, як потенційне до актуального. Філософія ж сама по собі є навіть не мудрість, а тільки любов до мудрості, тобто потенція потенцій. Філософ хоче досягти можливості знання».

Михайло Епштейн

9. Здійснить аналіз тексту, визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Чому сучасні люди так люблять купувати і споживати, але байдужі до того, що придбали? Вичерпна відповідь на це запитання полягає в самому феномені ринкового характеру: відсутність прихильностей у людей з таким (ринковим) характером робить їх байдужими й до речей. Мабуть, єдине, що для них важливо, це престиж або комфорт, який дають ці речі, але не самі речі як такі. Їх просто споживають, так само як друзів і коханців, тому що глибока звичка не формується і в цих випадках також».

Еріх Фромм «Мати чи бути?»

10. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Відтворюючи себе минулу і створюючи себе майбутню, людина починає глибше і вірніше відчувати не тільки своє сьогоднішнє “Я”, але й саме життя».

Хосе Ортега-і-Гассет

11. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Люди з ринковим характером не вміють ні любити, ні ненавидіти. Ці «старомодні» емоції не вписуються в структуру характеру, що функціонує майже повністю на раціональному рівні і уникає будь-яких почуттів, як позитивних, так і негативних, які можуть завадити досягненню основної мети ринкового характеру – продажу та обміну, а точніше – функціонуванню відповідно до логіки «мегамашини», частиною якої вони є. Їх не хвилюють жодні питання, крім одного: наскільки добре вони функціонують; а про це можна робити висновок, виходячи зі швидкості їхнього просування бюрократичною драбиною».

Еріх Фромм «Мати чи бути?»

12. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Для духу сучасного ділового суспільства вельми характерним є те, що шанси людства на порятунок оцінюються з погляду бізнесу чи азартної гри, а не з погляду людського життя. Не вирізняється мудрістю модний нині технократичний підхід, згідно з яким нема нічого небезпечного в тому, що ми поглинуті роботою чи розвагами, позбавлені почуттів тощо, і навіть якщо це є технократичний фашизм, то зрештою, він не такий уже й поганий. Проте ми видаємо бажане за дійсне. Технократичний фашизм неминуче призведе до катастрофи. Дегуманізована людина, з'їхавши з глузду, буде не в змозі підтримувати існування життєздатного суспільства у далекій перспективі, а у ближній – не зможе втриматися від застосування ядерної чи біологічної зброї».

Еріх Фромм «Мати чи бути?»

13. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Я визнаю філософію як пізнання Універсуму, і необхідно розуміти під цим цілісну систему розумової діяльності, в якій регулярно проводиться наближення до абсолютного знання»

Хосе Ортега-і-Гассет

14. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Люди з установкою на володіння бажають *владарювати* над тими, кого вони люблять або ким захоплюються. Це спостерігається у взаєминах між батьками й дітьми, а також між друзями. Партнер не вдовольняється втіхою від спілкування з іншим, а ще й бажає зберегти того іншого для себе. Звідси й наші ревності, якщо хтось також хоче «володіти» нашим партнером». Кожен шукає собі друга (подругу), ніби потерпілий із затонулого корабля в розбурханому морі шукає зовні оперття для порятунку. Взаємини, побудовані переважно за принципом володіння, – важкі, обтяжливі, сповнені конфліктами і спалахами ревностей».

Еріх Фромм «Мати чи бути?»

15. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«...Починаючи від повстань рабів у давньому світі і до соціалістичної революції боротьба пригноблених завжди призводила до встановлення нової, «поліпшеної», системи панування. Прогрес здійснюється шляхом вдосконалення кайданів».

Герберт Маркузе «Структура інстинктів і суспільство: Філософське дослідження вчення Зигмунда Фрейда»

16. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Істина цікавила філософію у всі часи; її розглядали з різних боків, висловлювали по-різному, і кожний такий розгляд перетворювався на школу, систему. Істина шляхом різнобічних визначень вимальовується все

виразніше; щоразу після розглянення з різних кутів зору відпадає половина, яка приховує образи, уявлення, і думка потроху знаходить точні, влучні поняття».

Олександр Герцен

17. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Якщо суспільство не спроможне використати свою зростаючу продуктивність для зменшення репресії (оскільки це зруйнувало б ієрархію status quo), воно змушене повернути продуктивність *проти* індивідів; продуктивність сама стає інструментом універсального контролю. Індустріальна цивілізація переживає поширення тоталітаризму. Він приходить всюди, де інтереси панування починають контролювати продуктивність, стримуючи її можливості або змінюючи напрям їх реалізації. Оскільки раціональність панування досягла того моменту, коли вона починає загрожувати власним засадам, людей слід тримати у стані постійної мобілізації, як зовнішньої, так і внутрішньої. Слід відшукувати дієвіші засоби її утвердження, ніж будь-коли раніше».

Герберт Маркузе «Структура інстинктів і суспільство: Філософське дослідження вчення Зигмунда Фрейда»

18. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософія починається там, де закінчується точна науковість і постає інонауковість. Її можна визначити як метамову всіх наук (і всіх видів пізнання і свідомості)»

Михайло Бахтін

19. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Оскільки раціональність панування досягла того моменту, коли вона починає загрожувати власним засадам, людей слід тримати у стані постійної мобілізації, як зовнішньої, так і внутрішньої... Джерелом механізмів, якими суспільство захищається від тієї загрози, може бути «автоматизація» Над-Я. Захист полягає в посиленні засобів контролю не стільки над потягами (людини), скільки насамперед над свідомістю, оскільки, залишена без уваги, вона може розгледіти в усе більшому задоволенні потреб – репресію. Маніпуляція свідомістю була описана в різних дослідженнях, присвячених тоталітарній та «популярній» культурам: координування приватного й публічного життя, спонтанних і вимушених реакцій. Яскравими прикладами цієї тенденції є індустрія бездумного проведення дозвілля й триумф антиінтелектуальних ідеологій».

Герберт Маркузе «Структура інстинктів і суспільство: Філософське дослідження вчення Зигмунда Фрейда»

20. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Рефлексія – це набута свідомістю здатність зосередитись на самій собі і оволодіти самою собою як предметом, який має свою специфічну стійкість і своє специфічне значення – здатність уже не просто пізнавати, а пізнавати самого себе; не просто знати, а знати, що знаєш».

П'єр Теяр де Шарден

21. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Знищення індивіда технічним прогресом відбивається у занепаді соціальної функції сім'ї. Колись це була сім'я, що гарно чи погано, виховувала й навчала індивіда, і тому основні правила й цінності передавалися від особи до особи, а далі втілювалися й видозмінювалися індивідуальною долею... Однак тепер формування зрілого Над-Я, обумовлене владою економічних, політичних та культурних монополій, схоже, проминає етап індивідуалізації: атом роду безпосередньо перетворюється на соціальний атом».

Герберт Маркузе «Структура інстинктів і суспільство: Філософське дослідження вчення Зигмунда Фрейда»

22. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Найголовніше в теоретичній настанові людини, яка філософствує, – справжня універсальність критичної позиції, рішучість не приймати на віру жодної готової думки, жодної традиції».

Едмунд Гуссерль

23. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Причина регресу полягає не в механізації та стандартизації, а в їх стримуванні, не у загальній координації, а в приховуванні її за фальшивими свободами, альтернативами, індивідуальностями. Високий стандарт життя в світі великих корпорацій виконує *обмежувальну* функцію в конкретному соціологічному значенні: товари й послуги, куповані індивідами, контролюють їхні потреби й гальмують розвиток їхніх здібностей. В обмін на предмети комфорту, що заповнюють їхнє життя, індивіди продають не тільки свою працю, але й свій вільний час».

Герберт Маркузе «Структура інстинктів і суспільство: Філософське дослідження вчення Зигмунда Фрейда»

24. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософію потрібно вивчати не за визначеність відповідей на її запитання, а скоріше за самі ці запитання, оскільки вони розширюють і збагачують наше інтелектуальне уявлення і зменшують догматичну впевненість, котра заважає розуму займатися творчістю».

Бертран Рассел

25. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«...Більш того, відчуження й регламентація переходять з робочого на вільний час. Таку координацію не обов'язково стимулюють суспільні інститути. Головною формулою контролю слугує тривалість робочого дня, втомлива і механічна рутинна відчуженої праці, після якої дозвілля стає пасивним розслабленням та відновленням енергії для праці. Тільки на пізньому етапі індустріальної цивілізації, коли зростання продуктивності загрожує вийти за межі, встановлені репресивним пануванням, час дозвілля примусово контролюється державою або підпадає під безпосередній контроль індустрії розваг, що є складовою техніки маніпулювання масами. Індивіда не можна залишати самого. Адже, наданий самому собі та своєму розуму, він приходить до усвідомлення можливостей звільнення від гнітючої дійсності»

Герберт Маркузе «Структура інстинктів і суспільство: Філософське дослідження вчення Зигмунда Фрейда»

26. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософія пом'якшила антагонізм логосу (епістемної предметності окремих наук) і міфу (містичної реальності божественної істини), взявши на себе турботу про душу людини та її моральність. Філософське знання є передусім знанням, яке розуміється етично, пізнанням Істини і Добра, що поєднує в собі цілі пізнання і моральні цілі»

Геннадій Георгійович Майоров

27. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Концепція людини, як вона постає у теорії Фрейда, є найтяжчим звинуваченням західної цивілізації і водночас її найнадійнішим захистом. За Фрейдом, історія людини є історією її пригнічення. Культурного примусу зазнає не тільки її суспільне, а й біологічне існування, не тільки окремі сторони буття людини, а сама структура її інстинктів».

Герберт Маркузе «Структура інстинктів і суспільство: Філософське дослідження вчення Зигмунда Фрейда»

28. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

Свого часу Діоген дорікав Платону за його теорію ідей: «Стіл я бачу, чашу я бачу, але ні “стільності”, ні “чашності” не бачу». Платон відповів йому: «Щоб бачити стіл і чашу, у тебе є очі, а щоб бачити “стільність” і “чашність”, у тебе немає розуму»

29. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Однак посилення прогресу, схоже, веде до посилення несвободи. У світі індустріальної цивілізації скрізь зростає панування людини над людиною як за обсягом, так і за силою. І ця тенденція аж ніяк не є випадковим кроком назад, властивим перехідному моменту на шляху прогресу. Концентраційні табори, масове знищення людей, світові війни й атомні бомби жодним чином не є «рецидивом варварства», а це результат нестримної реалізації досягнень сучасної науки, технології та влади. І саме на високому рівні розвитку цивілізації, коли матеріальні та інтелектуальні досягнення людства, здавалося б, дозволяють створити справді вільний світ, підкорення та знищення людини людиною відбуваються з найбільшою ефективністю».

Герберт Маркузе «Структура інстинктів і суспільство: Філософське дослідження вчення Зигмунда Фрейда»

30. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Людина народжується двічі: уперше – фізично, удруге – духовно, в процесі філософствування».

Георг Вільгельм Фрідріх Гегель

31. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Існує факт, який – на добро чи на зло – важить найбільше в сучасному громадському житті Європи. А саме – в суспільстві маси взяли повну владу. А що маси, з своєї природи, не повинні та й нездатні керувати власним буттям, а ще менше правити суспільством, то це значить, що Європа переживає найтяжчу кризу, яка лише може охопити народи, держави чи культури. Такі кризи не раз бували в історії. Їх ознаки й наслідки відомі. Так само відома їх назва. Це – бунт мас».

Хосе Ортега-і-Гассет «Бунт мас»

32. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Який є світ в його найзагальніших рисах – питання, яким жодна наука, крім філософії, не займалася, не займається і не займатиметься»

33. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Суспільство – це завжди динамічна єдність двох чинників: меншин і мас. Меншини – це спеціально кваліфіковані одиниці чи групи одиниць. Маса – це сукупність осіб без спеціальної кваліфікації. Отож під масами не слід розуміти головним чином «робітничі маси». Маса – це «рядова людина». Отак проста кількість – юрба – перетворюється в якісне визначення: це якісна однорідність, це суспільна безформність, це людина, що не відрізняється від інших, а є повторенням загального типу».

Хосе Ортега-і-Гассет «Бунт мас»

34. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософія не є наукою, не є навіть наукою про сутність, а є творчим усвідомленням, духом сенсу людського існування».

Микола Бердяєв

35. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Отже, поділ суспільства на маси та на добірні меншини є поділом не на суспільні класи людей, і тому не може покриватися з ієрархізацією на вищі і нижчі класи. Ясно, що серед вищих класів, коли вони справді є такими, скоріше можна знайти людей, що вибрали «велику колісницю», тоді як нижчі класи звичайно складаються з одиниць неякісних. Але ... в межах кожного суспільного класу є маса і правдива меншина. ... наш час характеризується перевагою маси й плебсу, навіть у групах із традицією добору. Отак в інтелектуальнім житті, що самою своєю істотою вимагає і передбачає кваліфікацію, поступовий тріумф псевдоінтелектуалів некваліфікованих, не здатних до кваліфікування і самою своєю психікою дискваліфікованих».

Хосе Ортега-і-Гассет «Бунт мас»

36. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Справжній філософ за покликанням прагне не тільки пізнання світу, але і його зміни, покращення... Інакше й бути не може, якщо філософія є насамперед вченням про сенс людського існування, про людську долю. Філософія завжди претендувала бути не тільки любов'ю до мудрості, але й мудрістю. І відмова від мудрості є відмовою від філософії, заміною її наукою. Філософом є насамперед той, хто пізнає, але його пізнання цілісне, воно охоплює всі сторони людської сутності і людського існування, воно неминуче вказує на шляхи реалізації сенсу життя».

Микола Бердяєв

37. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«... Тепер ... маса вирішила висунутися на передній план суспільного життя, зайняття місця, вживати знаряддя і втішатись насолодами, що досі були призначені для небагатьох. Наприклад: очевидно, що ці місця не були призначені для юрби, бо вони замалі розміром і натовп у них вже не вміщається. А це наочно й чітко вказує на новий факт: маса, не переставши бути масою, витісняє меншини».

Хосе Ортега-і-Гассет «Бунт мас»

38. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Кожна система філософії існувала і продовжує ще й тепер неодмінно існувати: жодна з них, таким чином, не зникла, а всі вони збереглися у філософії як моменти одного цілого».

Георг Вільгельм Фрідріх Гегель

39. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«...Політичні новини недавніх років означають ніщо інше як політичне панування мас. Стара демократія була обмежена щедрою дозою лібералізму і ентузіазму до закону. Слугуючи цим принципам, одиниця зобов'язувалася тримати сувору самодисципліну. Під захистом ліберальних засад і правової норми меншини могли діяти й жити. Демократія і право, співжиття під законом – це були синоніми. Сьогодні ми свідки тріумфу гіпердемократії, в якій маса діє безпосередньо без закону, з допомогою матеріального тиску, накидаючи свої прагнення і смаки».

Хосе Ортега-і-Гассет «Бунт мас»

40. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Сьогодні ми свідки тріумфу гіпердемократії, в якій маса діє безпосередньо без закону, з допомогою матеріального тиску, накидаючи свої прагнення і смаки. Марно тлумачити нову ситуацію, мовляв, маса втомилася політикою і передає її виконання спеціальним особам. Якраз навпаки. Так було раніше: то була ліберальна демократія. Маса припускала, що, з усіма їх вадами й слабкостями, меншини політиків знали трохи краще на громадських проблемах, ніж вона. Тепер, натомість, маса гадає, що має право накидати і давати законну силу своїм кав'ярним мудруванням. Я сумніваюся, чи були інші історичні епохи, де юрба правила б так безпосередньо, як у наш час. Тому я говорю про гіпердемократію».

Хосе Ортега-і-Гассет «Бунт мас»

41. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософія утворює свою власну реальність. Жодне з попередніх філософських вчень не має переваг перед іншими... Історія філософії підносить філософію до ідей, які утворюють духовний світ, єдино істинний світ».

Ф. Бруннер

42. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«...Маса розчавлює під собою все, що відмінне, незвичайне, індивідуальне, кваліфіковане й добірне. Хто не схожий на всіх, хто не думає як усі, ризикує, що його усунуть. Та ясно, що ці «всі» насправді не є всі. «Усі» - це була нормально складена єдність мас і розбіжних спеціалізованих меншин. Тепер усі – це тільки маса».

Хосе Ортега-і-Гассет «Бунт мас»

43. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософія містить претензію: здобути сенс життя поза всіма цілями у світі – надати сенс, котрий охоплює ці цілі; здійснити цей сенс у теперішньому – служити завдяки теперішньому майбутньому – ніколи не зводити людину до засобу».

Карл Ясперс

44. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Європейська цивілізація – я це повторюю раз у раз – автоматично витворила бунт мас. З одного боку цей бунт є надзвичайно позитивним явищем; ми вже сказали, що бунт мас викликаний неймовірним зростом можливостей сучасного життя. Але зворотний бік цього явища жажливий; з цієї точки зору бунт мас – це одна й та сама річ, як докорінна деморалізація людства».

Хосе Ортега-і-Гассет «Бунт мас»

45. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Нема історії людства, а є лише безмежна кількість історій усіх аспектів людського життя. І одна з цих історій – це історія політичної влади, її піднято до рівня світової історії. Проте це, я вважаю, образливо для будь-якої порядної концепції людства. Це навряд чи краще, ніж тлумачити історію привласнення чужого майна, пограбування чи отруєнь як історію людства. Оскільки *історія політичної влади є нічим іншим, як історією міжнародних злочинів і масових убивств* (включаючи, щоправда, й окремі спроби покласти їм край). Цю історію викладають у школах, і деякі найбільші лиходії вихваляються як її герої».

Карл Раймунд Поппер «Відкрите суспільство та його вороги»

46. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософія – це епоха схоплена думкою».

Георг Вільгельм Фрідріх Гегель

47. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Я стверджую, що історія позбавлена сенсу. Але це зовсім не значить, що ми тільки що й здатні приголомшено дивитися на історію політичної влади чи що ми повинні дивитися на неї як на жорстокий жарт. Адже ми можемо витлумачити історію, з огляду на ті проблеми політичної влади, рішення яких ми намагаємося знайти в наш час. Ми можемо інтерпретувати історію політичної влади з точки зору нашої боротьби за відкрите суспільство, за владу розуму, свободу, рівність і за контроль над міжнародною злочинністю. Хоча історія позбавлена цілей, ми можемо нав'язати їй наші цілі, і *хоча історія позбавлена сенсу, ми можемо надати їй сенс*».

Карл Раймунд Поппер «Відкрите суспільство та його вороги»

48. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Вирішити, варте чи не варте життя того, щоб прожити, – значить відповісти на фундаментальне питання філософії. Все інше – чи має світ три виміри, керується розумом дев'ятьма чи двадцятьма категоріями – другорядне».

Альберт Камю «МІФ ПРО СІЗІФА»

49. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософія не є наука, не є навіть наука про сутність, а є творче усвідомлення духом смислу людського існування ... Філософія є акт життя».

Микола Бердяєв «СВІТ ОБ'ЄКТІВ»

50. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Нема людини, яка була б повністю вільна від філософії, хоча б примітивної, дитячої, наївної, несвідомої. Бо кожний думає, говорить, вживає поняття, категорії чи символи, міфи, здійснює оцінки ...»

Микола Бердяєв «СВІТ ОБ'ЄКТІВ»

51. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософія чужа більшій частині людей, але разом з тим кожна людина, не усвідомлюючи того, в певному розумінні філософ. ... Людина, що відчуває неприязнь, відразу до філософії і зневажає філософів, звичайно, має свою домашню філософію ... Філософія не соціальна, а персональна ... На всякій значимій філософії лежить печатка, відбиток особи філософа».

Микола Бердяєв «СВІТ ОБ'ЄКТІВ»

52. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Грецька філософія по основній своїй тенденції спрямована на об'єкт, вона об'єктивна філософія. Нова філософія спрямована на суб'єкт, що є результатом здійсненого християнством звільнення людини від влади природного світу об'єктів. Розкривається проблема свободи, яка була закрита для грецької філософії... Філософія робиться більш вільною саме тому, що розкривається зв'язок християнства з певними нормами філософії. Але теологи, що представляють релігію на території пізнання, не хочуть визнати цього звільнення».

християнського пізнання ... В дійсності філософія, як і наука, може мати очищувальне значення для релігії, може звільнити її від зрощення з елементами не релігійного характеру, не зв'язаними з одкровенням, з елементами соціального походження».

Микола Бердяєв «СВІТ ОБ'ЄКТІВ»

53. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Протягом всієї історії культури виявляється ворожнеча до філософії і при цьому з найрізноманітніших сторін. Філософія є найнезахищена сторона культури ... Філософія піддається нападам зверху і знизу, їй ворожа релігія і їй ворожа наука».

Микола Бердяєв «СВІТ ОБ'ЄКТІВ»

54. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософа не хочуть визнати вільною істотою ... Він здавлюється між двома силами – релігії і науки – і з труднощами може дихати. Лише короткі моменти був вільним філософ у своєму філософствуванні, і в ці моменти були виявлені вершини філософської творчості. Не тільки релігія, але й наука дуже ревнива ... Філософія відмовилась підпорядковуватись релігії і погодилась підпорядковуватись науці. Це і є те, що називають сцієнтизмом».

Микола Бердяєв «СВІТ ОБ'ЄКТІВ»

55. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«... недостатньо визначити філософію як вчення про принципи або як найбільш загальне знання про світ, як про ціле, або навіть як учення про сутність буття. Головну ознаку, що відрізняє філософське пізнання від наукового, треба бачити в тім, що філософія пізнає буття із людини і через людину, в людині бачить розгадку смислу, наука ж пізнає буття ніби поза людиною, відірвано від людини. Тому для філософії буття є дух, для науки буття є природа... Основна ознака філософії духа те, що в ній нема об'єкта пізнання. Смісл відкривається лише тоді, коли я в собі, тобто в душі ... В основі філософії лежить передбачення, що світ є частина людини, а не людина частина світу».

МИКОЛА БЕРДЯЄВ «ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ»

56. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«... Філософія (оскільки вона розповсюджується на все доступне для людського пізнання) одна тільки відрізняє нас від дикунів і варварів і що кожен народ тим більш цивілізований і освідчений, чим краще в ньому філософствують; тому немає для держави більшого блага, як мати істинних філософів».

РЕНЕ ДЕКАРТ. «ПОЧАТКИ ФІЛОСОФІЇ»

57. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Сама наука була колись породжена філософією і виділилась з неї. Але дитя повстало проти своєї батьківки. Ніхто не заперечує, що філософія має рахуватися з розвитком наук, має враховувати результати наук. Але із цього не випливає, що вона повинна підкоритись наукам у своїх вищих спостереженнях, уподібнюватися їм... Філософія є особлива сфера духовної культури, відмінна від науки, релігії, але знаходиться в складній взаємодії з наукою і релігією. Принцип філософії не залежить від результатів і успіхів наук. Філософ в своєму пізнанні не може чекати, поки науки зроблять свої відкриття...»

МИКОЛА БЕРДЯЄВ «ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ»

58. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософія завжди претендувала бути не тільки любов'ю до мудрості, але й мудрістю. І відмова від мудрості є відмова від філософії, заміна її наукою. Справжній за покликанням філософ хоче не тільки пізнання світу, але й зміни, поліпшення переродження світу. Інакше й бути не може, якщо філософія є перш за все учення про смисл людського існування».

МИКОЛА БЕРДЯЄВ «СВІТ ОБ'ЄКТІВ»

59. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Світ в світі є то вічність в тілі, життя в смерті, пробудження у сні, світло в темряві, в помилці істина, в плачу радість, у відчаю надія».

«...якщо мені скажеш, що зовнішній світ цей в якихось місцях і часах скінчиться, тобто починається... Одного місця межа є вона двері, відкриваючі поле нових протяжностей, і тоді ж зароджується курча, коли псується яйце».

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА.

60. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософія вчить діяти, а не говорити. Вона вимагає від кожного жити за її законами, щоб життя не розходилося зі словами. Перший обов'язок мудрого і перша ознака мудрості – не допускати розбіжностей між словом і ділом і бути завжди самим собою».

Сенека

61. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Є певна наука, яка досліджує суще як таке, а також те, що йому притаманне по собі. Ця наука не тотожна ні одній з так званих окремих наук, бо ні одна з інших наук не досліджує загальну природу сущого, як такого, а всі вони, відділяючи якусь частину його, досліджують те, що притаманне цій частині, як, наприклад, науки математичні».

Аристотель «Метафізика»

62. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Отже постає питання: чим характеризується духовний образ Європи? Тобто Європи не в географічному, картографічному розумінні, згідно з яким європейське людство слід було б обмежити людьми, які сумісно живуть на цій території. В духовному розумінні до Європи, очевидно, належать англійські домініони (володіння), Сполучені Штати і т.п., але не ескімоси, чи індіанці, яких показують на ярмарках, чи цигани, що здавна бродяжать Європою. Очевидно, тут під Європою маємо розуміти єдність духовного життя, діяльності, творчості зі всіма цілями, інтересами, турботами, зусиллями, цільовими образами, інститутами та організаціями. ...особистості, їхні об'єднання й усі їхні культурні досягнення в такий спосіб набувають всезагального за своїм характером зв'язку».

Едмунд Гуссерль «Криза європейського людства і філософія»

63. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Європейські нації хворі, сама Європа, говорять, перебуває у кризі. Чогось на зразок знахарського лікування аж ніяк не бракує. Нас буквально захлюстує потік наївних та екстравагантних реформаторських проєктів. Чому є високо розвинуті науки про дух відмовляються від послуг [суспільству], з якими природничі науки у своїй царині успішно справляються?»

Едмунд Гуссерль «Криза європейського людства і філософія»

64. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«“Духовний образ Європи” – що це таке? Історії Європи притаманна іманентна філософська ідея, або що те ж саме, іманентна телеологія, яка характер погляду універсального людства, усвідомлюється як порив і початок розвитку нової людської епохи, доби людства, яке віднині просто хоче жити й може жити, вільно творячи своє буття, своє історичне життя згідно з ідеями розуму, з безконечними завданнями».

Едмунд Гуссерль «Криза європейського людства і філософія»

65. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософія людяна, філософське пізнання – людське пізнання, в ній завжди має місце елемент людської свободи, вона є не одкровення, а вільна пізнавальна реакція людини на одкровення. ...Одкровення не може нав'язати філософії жодних теорій та ідеологічних побудов, зате може дати факти, досвід, що збагачує пізнання. Якщо філософія можлива, то вона може бути тільки вільною, вона не терпить примусу».

Микола Бердяєв «Про призначення людини»

66. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«З одного боку, “світогляд” має філософський смисл Але ... він означає не тільки пізнання світу в цілому, оскільки під цим словом розуміють переконання не лише теоретиків, а й звичайних людей... Світогляд формується самим життям, до науки, поза наукою. Він визначає переконання в релігії, мистецтві, моралі, політиці. У більшості випадків людей цікавлять переконання окремих видатних особистостей, які є в дійсності далекими від філософії. І, нарешті, говорять про світогляд первісних людей, чи про світогляд малорозвинених людей. Є навіть такий вислів як “світогляд дитячої кімнати”...».

Г. Ріккерт «Система філософії»

67. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«світогляд не є продуктом мислення і народжується не просто із волі до пізнання. Розуміння реальної дійсності є важливим моментом у формуванні світогляду, але лише моментом. Світогляд народжується із умов життя, життєвого досвіду та нашого психічного складу, із життєвого настрою, із сукупності стимулів та почуттів».

В. Дільтей

68. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«...Світогляд пов'язують із філософією, коли чекають від філософії впорядкування погляду на життя, на мету життя. Більше того, коли люди покладають на філософію найважливішу місію – дати їм світогляд... Ось чому філософія займає виключне місце і в науковому житті, де існує потреба в теоретичній цілісності, і в інших областях, які викликають інтерес до себе ширших людських мас. Якщо б у філософії відняли світогляд у окресленому вище значенні, то багато людей втратили б до неї інтерес...».

Г. Ріккерт

69. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософія з давніх давен була не лише загальним розмірковуванням, вона давала стимул, проголошувала кодекс цінностей, надавала людському життю смислу та цілі, подавала людині світ, в якому вона відчувала себе захищеною, – одним словом, давала їй світогляд. Загальне розмірковування ще не є світоглядом, для світогляду необхідні стимули, які б діяли на людину в її цілісності і впливали б із її цілісності. Філософи не були просто спокійними, безвідповідальними спостерігачами, вони були двигунами та конструкторами світу. Таку філософію ми називаємо пророчою філософією. Вона суттєво відрізняється від загального розмірковування тим, що вона дає світогляд, вказує смисл та значення життя, пропонує зведення цінностей в норми належного. Тільки така філософія має право називатись філософією, якщо ми хочемо, що слово “філософія” звучало шляхетно та мужньо». Карл Ясперс

70. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософи це люди, які здатні осягнути те, що є вічним та тотожним самому собі, а інші цього не можуть, і застрягають на місці, розгублюючись серед нагромадження різноманітних речей».

71. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософія є наука про відношення всякого знання до сутнісних цілей людського розуму. Філософ – це не просто митець, що вдало оперує концепціями, а законодавець, що задає правила роботи людського розуму».

Імануїл Кант

72. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«... Філософія продовжує... вирішувати своє власне безкінечне завдання – вільної та універсальної теоретичної рефлексії, що охоплює всі ідеали та всезагальний ідеал, тобто універсум усіх норм».

Едмунд Гуссерль

73. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Для людини, головною складовою якої є розум, на першому місці повинно стояти піклування про здобування... мудрості. Перший ступінь включає лише ті поняття, які завдяки власному природному світлу настільки є ясними, що можуть бути отримані і без роздумів. Другий ступінь охоплює все те, що дає нам чуттєвий досвід. Третій – те, чому нас вчить спілкування з іншими людьми... На четвертому місці читання книг..., що написані людьми, які є здатними наділити нас добрими настановами. Вся мудрість, якою зазвичай володіють, здобута, на мій погляд цими чотирма способами... Але в усі часи були великі люди, що намагалися приєднати п'ятий ступінь мудрості, більш високий та правильний..., бо шукали перші причини та істинні начала, із яких виводили пояснення всього доступного для пізнання. І техніці, хто прагнув цього, отримали, переважно, ім'я філософів».

Рене Декарт

74. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Справжнє філософське бачення світу, тобто те, яке вчить нас пізнавати його внутрішню сутність, виводить нас за межі явища, не питає звідки і куди? та навіщо?, а завжди і всюди цікавить його лише що? Світу..., те, що складає завжди рівну собі сутність світу, його ідею. Із такого пізнання виходить як мистецтво, так і філософія, виходить також... і той настрій духу, який один веде до істинної святості та вивільнення від світу».

Артур Шопенгауер

75. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософський світогляд повинен за своєю структурою відрізнятися від релігійного та поетичного. На відміну від релігійного філософський світогляд є універсальним, і на відміну від поетичного він є силою, яка намагається здійснити перетворюючу дію на життя».

В. Дільтей

76. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Відмінність наших думок залежить не стільки від того, що одні люди розумніші за інших, скільки від того, що ми спрямовуємо наші думки різними шляхами та розглядаємо не одні й техніці ж самі речі. Бо недостатньо мати добрий розум, головне – добре його застосувати»

Рене Декарт

77. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Мета чи призначення філософії полягає у тому, що завдяки їй ми можемо використовувати для своєї користі плановані нами дії, і на основі наших знань та в міру сил та здібностей планомірно викликати ці дії для примноження життєвих благ... Знання є лише шлях до сили... І будь-яке розумоспоглядання кінцевою метою має певну дію чи практичний успіх».

Т. Гоббс

78. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Допитливість звільнено від життєвої злиденності культурного духу, який у благородному спокої починає досліджувати, щоб отримувати знання заради самого знання, без будь-якої практичної цілі... і насолоджуватися цим знанням, як абсолютною, від усього іншого незалежною цінністю, – цю чисту жаждою знання вперше виявили греки, і завдяки цьому вони стали творцями науки».

В. Вільденбанд

79. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«І тепер, і дотепер подив спонукає людину філософствувати, до того ж спочатку вони (давні греки) дивувались тому, що безпосередньо викликало нерозуміння, а потім помалу змінюючись таким чином, вони задумувались над питаннями про більш значуще... Якщо таким чином почали філософствувати, щоб позбавитись від незнання, то, очевидно, до знання стали прямувати заради розуміння, а не заради будь-якої вигоди... Ця наука є єдино вільною, бо вона одна існує заради самої себе».

Аристотель

80. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософія починається лише там, де є особиста та політична свобода, де суб'єкт відносить себе до об'єктивної волі, яку пізнає як свою особисту волю, ... до загального таким чином, в єдності з яким він отримує своє Я, свою самосвідомість. А це присутнє не на Сході, де вищою ціллю є несвідоме занурення у субстанцію, а лише у грецькому та германському світі».

81. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Кожна філософія є відображенням свого і лише свого часу... Відмінність філософських вчень полягає не в тому, що одні з них безсмертні, а інші швидкоплинні, а в тому, що одні із них були життєвими протягом певного часу, а інші ніколи не були життєвими. Вічні філософські істини – це ілюзія. Суттєві не вони, а людина, яка була відображена в них. Чим повніше це відображення людини, тим більш істинною є філософія, – в тому смислі, як ми говоримо про внутрішню істину великого витвору мистецтва, істину, яка не залежить від обгрунтованості, від відсутності суперечностей між окремими положеннями».

Освальд Шпенглер

82. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Що добре? – Все, від чого зростає у людини відчуття сили, воля до влади, могутність.
Що зле? – Все, що йде від слабкості.
Що щастя? – Відчуття зростаючої сили, влади, відчуття, що подолано нову перешкоду.
Не вдовольнятися, ні, – більше сили, більше влади! Не мир – війна; не добродетель, а доблесть (добродетель у стилі Ренесансу, ... - без домішок мораліну).

Нехай гинуть слабкі і потворні – перша заповідь нашої людинолюбності. Треба ще допомагати їм згинувати...».

Фрідріх Ніцше «Антихристиянин»

83. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Проблема, яку я ставлю, не в тому, хто змінить людину в ряду живих істот (людина – кінець), а в тому, який тип людини належить зрощувати, який найбільш високоцінний, більше за інших гідний життя, якому належить майбутнє.

Такий високоцінний тип у минулому нерідко існував на землі, але як щасливий, винятковий випадок і ніколи – згідно волі. Навпаки, його більш всього боялися, він, скоріше, вселяв жах, і страх примушував жадати, зрощувати і виводити протилежне йому – домашню, стадну тварину, – хвору людську тварину – християнина...».

Фрідріх Ніцше «Антихристиянин»

84. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Людство не розвивається у напрямку до кращого, вищого, сильнішого – у тому значенні, як думають сьогодні. “Прогрес” – просто сучасна, тобто хибна, ідея. Європеєць наших днів за своєю цінністю незрівнянно нижче від європейця Ренесансу...

В іншому відношенні окремі вдалі феномени безперестанку з’являються – у різних частинах світу і на терені найрізноманітніших культур; у них дійсно втілений вищий тип людини – своєрідна надлюдина в пропорції до людства в цілому. Такі щасливі випадки були можливі і, мабуть, будуть можливі завжди. Навіть цілі покоління, племена, народи можуть бути за певних обставин таким точним попаданням».

Фрідріх Ніцше «Антихристиянин»

85. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«...Життя для мене тотожне інстинкту росту, влади, накопичення сил, впертого існування; якщо відсутня воля до влади, істота деградує. Стверджую, що воля до влади відсутня у всіх вищих цінностях людства, – зурпувавши найсвятіші імена, панують цінності згубної деградації...»

Фрідріх Ніцше «Антихристиянин»

86. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Хто каже “поступ”, той каже одним духом дві речі. Одно те, що все на світі змінюється, ніщо не стоїть на місці, а друге – не таке певно, більш питання, ніж твердження: чи змінюється на ліпше, чи на гірше?

Що все на світі змінюється, що ніщо не стоїть на місці, се відомо кожному, се пізнає кожний сам по собі і по своїм оточенню. Але чи техніці зміни йдуть на ліпше, чи на гірше, на се вже відповідь не у всіх однакова. Запитайте старого, знемоцілого діда, то він певно скаже вам: “Е, як я був молодий, то ліпше було на світі...” Здоровий, сильний чоловік, якому добро ведеться, або який доробився чогось в житті, скаже навпаки: “Все йде до ліпшого”. Відповідь у таких речах залежить від особистого настрою чоловіка. Старого, немічного та збідованого діда, перед яким видніється створена могила, даремно було би переконувати, що все ще буде ліпше, а молодий, здоровий та відважний звичайно також не хоче вірити, щоб усе йшло до гіршого»

Іван Франко «Що таке поступ?»

87. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Мить автономії філософії виявилася надто короткою. Наукова філософія аж ніяк не є автономною філософією. Сама наука була колись породжена філософією і виділилася з неї. Але дитя повстало проти своєї породженниці. Ніхто не заперечує, що філософія повинна зважати на розвиток наук, повинна враховувати результати наук. Хоча з цього не витікає, що вона повинна підпорядковуватися наукам у своїх найвищих спогляданнях і уподобатися їм, спокушатися їх гамірними зовнішніми успіхами: філософія є знання, проте не можливо припустити, що вона є знання, в усьому схоже на науку. Бо проблема в тому і полягає, чи є філософія філософією чи вона є наукою або релігією».

Микола Бердяєв «Про призначення людини»

88. Здійснить аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософія є особливою сферою духовної культури, відмінною від науки і релігії, але такою, що перебуває у складній взаємодії з наукою і релігією. Принципи філософії не залежать від результатів та успіхів наук. Філософ у своєму пізнанні не може дождатися, поки науки зроблять свої відкриття. Наука перебуває у неперервному русі, її гіпотези й теорії часто змінюються і старіють, вона робить все нові відкриття. Філософія завжди була і завжди буде мудрістю. Кінець мудрості є кінцем філософії. Філософія є любов'ю до мудрості і розкриттям мудрості в людині, творчим проривом до смислу буття. Філософія не є релігійною вірою, не є теологією, але не є і наукою, вона є сама собою. І вона вимушена вести тяжку боротьбу за свої права, що завжди беруться під сумнів».

Микола Бердяєв «Про призначення людини»

89. Здійсніть аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Як зрозуміти взаємини між філософією й наукою, як розмежувати їх сфери, як встановити між ними конкордат (угоду)? Цілком мало визначити філософію як учення про принципи чи як найбільш узагальнене знання про світ, як про ціле, або навіть як вчення про сутність буття. Головну ознаку, що відрізняє філософське пізнання від наукового, слід бачити у тому, що філософія пізнає буття із розгадки смислу, наука ж пізнає буття начебто поза людиною, позбувшись людини. Тому для філософії буття є дух, для науки ж буття є природа. Ця відмінність між духом і природою, звичайно, нічого спільного немає з розрізненням психічного і фізичного. Філософія зрештою неодмінно стає філософією духу і тільки в такій якості своїй вона не залежить від науки».

Микола Бердяєв «Про призначення людини»

90. Здійсніть аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

«Філософська антропологія є центральною частиною філософії духу. Вона принципово відрізняється від наукового – біологічного, соціологічного, психологічного – вивчення людини. І відмінність ця в тому, філософія досліджує людину з людини і в людині, досліджує її як належної до царства духу, наука ж досліджує людину як належну до царства природи, тобто поза людиною, як об'єкт».

Микола Бердяєв «Про призначення людини»

91. Здійсніть аналіз тексту: визначте тему, філософські ідеї, значення:

Коли Олександра Македонського проголосили воєнкомандуючим, багато філософів приходили до нього з привітаннями. Тільки знаменитий Діоген Сінопський не прийшов з привітанням. Олександр Македонський з своїм оточенням попрямував до філософа сам. Діоген лежав, розтягнувшись на сонці... На зворотному шляху наближені до Олександра Македонського сміялися, глузуючи над філософом, але цар сказав: «Якщо б я не був Олександром, я хотів би бути Діогеном». Що ж сказав Діоген Олександрові Македонському?

ІХ.1. Методичні вказівки до виконання контрольних робіт

Домашня контрольна робота є поширенішою формою самостійної роботи для заочного та стаціонарного форм навчання. Для стаціонарної форми навчання контрольна робота виконується студентами, які з поважних причин були відсутні (чергування, спортивні змагання, хвороба тощо) на лекціях чи семінарських заняттях.

Виконання контрольної роботи дає можливість виявити рівень умінь працювати з науковою та методичною літературою, самостійного формування думок, логічного їх викладу, аналізу відшуканої інформації тощо. Теоретичні положення слід підтверджувати цитатами, факти – супроводжувати особистими коментарями, робити висновки й узагальнення.

Щоб контрольна робота відповідала зазначеним вимогам, важливо логічно і методологічно правильно організувати її виконання.

На підготовчому етапі студент знайомиться із завданням свого варіанта і збирає матеріал, орієнтуючись на вказану літературу, а в разі її відсутності – підбирає самостійно, а також використовує інформацію з електронних носіїв. Далі здійснюється опрацювання і творча обробка матеріалу: зібране перечитується, фільтрується, намічаючи логіку викладу кожного з поставлених завдань. Після цього студент приступає до написання тексту контрольної роботи, який має бути грамотним і за змістом, і за формою – відображати категоріальну базу дисципліни і не містити граматичних помилок.

Домашня контрольна робота виконується у звичайному зошиті: підписується на титульному аркуші за загальноприйнятим зразком:

Прикарпатський національний університет
Імені Василя Стефаника

Кафедра філософії та соціології

Контрольна робота
з філософії
(варіант №___)

ТЕМА (без слова «тема»)

студента групи _____ (шифр)

_____ (прізвище, ім'я)

м. Івано – Франківськ
201__ р.

На першій робочій сторінці ще раз записується варіант контрольної роботи, а також завдання, зазначенні в ньому, і лише з наступної розпочинається їх виклад і виконання.

Важливим елементом підтвердження самостійності й інформативності опрацьованого матеріалу є цитування. Оформлення цитат здійснюється поданням їх у лапках із зазначенням після них у квадратних дужках номера джерела у „Списку використаної літератури” і сторінки, на якій вони знаходяться. Наприклад, [3;7] означає, що цитата взята із третього за алфавітним порядком джерела інформації, і знаходиться на 7-й сторінці.

Після розв'язання поставленого завдання студент перечитує написане, перевіряючи його на грамотність і збирається з думками, щоб написати короткий підсумок.

За аналогічною процедурою виконується кожне наступне завдання.

У кінці в алфавітному порядку зазначається „Список використаної літератури”, перелік якої складається не менше, як з трьох джерел.

Не пізніше 10 днів після пропущеного заняття студент здає контрольну роботу викладачу для перевірки. У разі позитивної рецензії (зараховано), готується до її захисту, негативної (не зараховано) – працює над усуненням недоліків, зазначених рецензентом.

Даний вид роботи оцінюється за двома рівнями: зараховано і не зараховано. Робота зараховується, якщо студент виконав усі зазначені у варіанті завдання, а відповідь висвітлена по суті, чітко й аргументовано, у відповідності з вимогами.

Під час усного захисту контрольної роботи студентом можуть бути задані будь-які питання по суті її змісту. У випадку негативної відповіді робота може бути не зарахована.

ІХ.2. Варіанти контрольних робіт

Варіант №1

Філософія як навчальна дисципліна

1. Філософія як поняття. Специфіка та концепції предмету філософії.
2. Основне питання філософії.
3. Функції філософії.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С. 7-18
2. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. –С.14-33
3. Герасимчук А.А. Філософія. – К.: В-во Укр.–фін. ін-ту менедж. і бізн., 1999. – С.4-14
4. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.16-42
5. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.3-28
6. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.5-32
7. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.9-36
8. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.6-11
9. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.
10. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796 с.

Варіант №2

Світогляд як центральне філософське поняття

1. Поняття світогляду.
2. Філософські підходи до структурування світогляду.
3. Історичні типи світогляду, їх порівняльна характеристика.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С. 7-18
2. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. –С.14-33
3. Герасимчук А.А. Філософія. – К.: В-во Укр.–фін. ін-ту менедж. і бізн., 1999. – С.4-14
4. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.16-42

5. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.3-28
6. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.5-32
7. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.9-36
8. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.6-11
9. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.
10. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796 с.

Варіант №3

Філософія Стародавньої Індії

1. Витоки староіндійської філософії, її основні категорії. Брахманізм.
2. Некласичні даршани.
3. Класичні староіндійські даршани: веданта, санх'я, йога, н'яя, вайшешика, міманса.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.33-71
2. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.42-61
3. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.32-39
4. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.47-56; 527-558
5. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.
6. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796 с.

Варіант №4

Філософія Стародавнього Китаю

1. Загальна характеристика старокитайської філософії.
2. Класичні філософські вчення стародавнього Китаю: конфуціанство, даосизм.
3. Некласичні філософські вчення стародавнього Китаю: Ван Чун та інші.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.33-71
2. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.42-61
3. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.32-39
4. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.47-56; 527-558
5. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.
6. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796 с.

Варіант №5

Антична докласична філософія

1. Філософські вчення мілетської школи.
2. Філософські вчення елеатської школи.
3. Філософські вчення Геракліта, Піфагора та інших докласичних античних філософів.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.28-48
2. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – С.71-161
3. Герасимчук А.А. Філософія. – К.: В-во Укр.-фін. ін-ту менедж. і бізн., 1999. – С.14-29
4. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – С.18-31
5. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.61-81
6. Рассел Б. Історія західної філософії. – К.: Основи, 1995. – С.16-262
7. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.42-48
8. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.39-52
9. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.56-76; 527-558
10. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.11-29
11. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.
12. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796 с.

Варіант №6

Антична класична та елліністична філософія

1. Матеріалістичні вчення античної класики: Левкіпп, Демокрит.
2. Висока антична класика: Сократ, Платон, Арістотель.
3. Елліністична філософія: стоїцизм, епікуризм, скептицизм, неоплатонізм.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.28-48
2. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – С.71-161
3. Герасимчук А.А. Філософія. – К.: В-во Укр.-фін. ін-ту менедж. і бізн., 1999. – С.14-29
4. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – С.18-31
5. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.61-81
6. Рассел Б. Історія західної філософії. – К.: Основи, 1995. – С.16-262
7. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.42-48
8. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.39-52
9. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.56-76; 527-558
10. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.11-29
11. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.

12. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796 с.

Варіант № 7

Західноєвропейська середньовічна філософія

1. Апологетика і патристика як філософські школи раннього Середньовіччя.
2. Схоластика і містика як філософські школи пізнього Середньовіччя.
3. Проблема універсалій у середньовічній філософії.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.48-68
2. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – С.161-218; 238-274
3. Герасимчук А.А. Філософія. – К.: В-во Укр.-фін. ін-ту менедж. і бізн., 1999. – С.29-38
4. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – С.31-51
5. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.81-116
6. Рассел Б. Історія західної філософії. – К.: Основи, 1995. – С.262-403
7. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.48-52
8. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.52-67
9. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.76-88; 527-558
10. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.29-57
11. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.
12. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796 с.

Варіант № 8

Західноєвропейська ренесансна філософія

1. Пантеїстична та геліоцентрична спрямованість філософії Відродження (М.Кузанський, М.Коперник, Дж.Бруно, Г.Галілей).
2. Ренесансний гуманізм.
3. Соціальні теорії Відродження (республіканська монархія Н.Макіавеллі та соціальна утопія Т.Мора і Т.Кампанелли).

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.48-68
2. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – С.161-218; 238-274
3. Герасимчук А.А. Філософія. – К.: В-во Укр.-фін. ін-ту менедж. і бізн., 1999. – С.29-38
4. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – С.31-51
5. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.81-116
6. Рассел Б. Історія західної філософії. – К.: Основи, 1995. – С.262-403
7. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.48-52
8. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.52-67
9. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.76-88; 527-558
10. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.29-57
11. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.
12. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796 с.

Варіант № 9

Західноєвропейська філософія Нового часу.

1. Загальна характеристика Нового часу. Методологічна і натурфілософська спрямованість філософії.
2. Проблема методу у філософії Нового часу і способи її розв'язання: емпіризм Ф. Бекона та раціоналізм Р. Декарта.
3. Повернення до проблеми першопочатку і спроби її розв'язання через поняття субстанції (монізм Б. Спінози, дуалізм Р. Декарта і плюралізм Г. Лейбніца).

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.67-80
2. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – С.298-349
3. Герасимчук А.А. Філософія. – К.: В-во Укр.-фін. ін-ту менедж. і бізн., 1999. – С.38-55
4. Гусев В.І. Західна філософія Нового часу XVII–XVIII ст. – К.: Либідь, 2000. – С.13-71; 124-310
5. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – С.51-93
6. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.116-141
7. Рассел Б. Історія західної філософії. – К.: Основи, 1995. – С.403-563
8. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.52-60
9. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.67-91
10. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.88-120; 527-558
11. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.57-79; 89-94
12. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.
13. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796 с.

Варіант № 10

Західноєвропейська філософія Просвітництва

1. Загальна характеристика Просвітництва.
2. Дійстичні вчення Просвітництва: Вольтер, Ш.Монтеск'є, Ж.-Ж.Руссо ін.
3. Матеріалістичні вчення Просвітництва: Д.Дідро, Ж.Ламетрі, П.Гольбах, К.Гельвецій ін.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.67-80
2. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – С.298-349
3. Герасимчук А.А. Філософія. – К.: В-во Укр.-фін. ін-ту менедж. і бізн., 1999. – С.38-55
4. Гусев В.І. Західна філософія Нового часу XVII–XVIII ст. – К.: Либідь, 2000. – С.13-71; 124-310
5. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – С.51-93
6. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.116-141
7. Рассел Б. Історія західної філософії. – К.: Основи, 1995. – С.403-563
8. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.52-60
9. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.67-91
10. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.88-120; 527-558
11. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.57-79; 89-94
12. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.
13. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796 с.

Варіант № 11

Становлення німецької класичної філософії

1. Загальна характеристика німецької класичної філософії.
2. Гносеологія І.Канта. „Коперніканський переворот” у філософії.
3. Об'єктивний ідеалізм Й.Фіхте.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.80-99
2. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – С.372-424
3. Герасимчук А.А. Філософія. – К.: В-во Укр.-фін. ін-ту менедж. і бізн., 1999. – С.55-74
4. Гусев В.І. Західна філософія Нового часу XVII–XVIII ст. – К.: Либідь, 2000. – С.310-351
5. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – С.93-122
6. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.141-162
7. Рассел Б. Історія західної філософії. – К.: Основи, 1995. – С.584-621
8. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.60-65; 75-81
9. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.91-123
10. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.120-146; 527-558
11. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.94-108; 119-129
12. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.
13. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796 с.

Варіант № 12

Завершальний етап німецької класичної філософії

1. Суб'єктивний ідеалізм Ф.Шеллінга.
2. Філософська теорія Г.Гегеля.
3. Матеріалістична антропологія Л.Фейєрбаха.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.80-99
2. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – С.372-424
3. Герасимчук А.А. Філософія. – К.: В-во Укр.-фін. ін-ту менедж. і бізн., 1999. – С.55-74
4. Гусев В.І. Західна філософія Нового часу XVII–XVIII ст. – К.: Либідь, 2000. – С.310-351
5. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – С.93-122
6. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.141-162
7. Рассел Б. Історія західної філософії. – К.: Основи, 1995. – С.584-621
8. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.60-65; 75-81
9. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.91-123
10. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.120-146; 527-558
11. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.94-108; 119-129
12. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.
13. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796 с.

Варіант № 13

Філософська концепція марксизму

1. Загальна характеристика марксизму як популярного вчення к. XIX – XX ст.
2. Східноєвропейська (російсько-радянська) інтерпретація марксизму.
3. Західноєвропейська інтерпретація марксизму.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.80-99
2. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – С.372-424
3. Герасимчук А.А. Філософія. – К.: В-во Укр.-фін. ін-ту менедж. і бізн., 1999. – С.55-74

4. Гусев В.І. Західна філософія Нового часу XVII–XVIII ст. – К.: Либідь, 2000. – С.310-351
5. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – С.93-122
6. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.141-162
7. Рассел Б. Історія західної філософії. – К.: Основи, 1995. – С.584-621
8. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.60-65; 75-81
9. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.91-123
10. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.120-146; 527-558
11. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.94-108; 119-129
12. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.
13. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796 с.

Варіант № 14

Позитивізм та прагматизм як напрямки новітньої парадигми філософії

1. О. Конт як зачинатель позитивізму і його спроби розв'язати філософські проблеми науковим чином.
2. Еволюція позитивізму.
3. Особливості прагматизму.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.114-130
2. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – С.424-546
3. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – С.169-305
4. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.162-213
5. Рассел Б. Історія західної філософії. – К.: Основи, 1995. – С.626-674
6. Стратон Р. Коротка історія новітньої філософії. – К.: Основи, 1998. – 324 с.
7. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.81-93
8. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.123-173
9. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.146-205
10. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.108-119; 139-143; 158-169; 189-193; 204-233
11. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.
12. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796 с.

Варіант № 15

«Філософія життя» як течія новітньої неklasичної філософії

1. А. Шопенгауер як зачинатель волюнтаризму.
2. Теорія надлюдини та імморалізму Ф.Ніцше.
3. Психоаналіз З.Фрейда і неофрейдизм.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.114-130
2. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – С.424-546
3. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – С.169-305
4. Ніцше Ф. Так казав Заратустра. Жадання влади. – К.: Дніпро, 1993. – 413 с.
5. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.162-213
6. Рассел Б. Історія західної філософії. – К.: Основи, 1995. – С.626-674
7. Стратон Р. Коротка історія новітньої філософії. – К.: Основи, 1998. – 324 с.
8. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.81-93
9. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.123-173
10. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.146-205
11. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.108-119; 139-143; 158-169; 189-193; 204-233
12. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.
13. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796 с.

Варіант № 16

Сучасна екзистенціальна та релігійна філософія

1. С.К'єркегор як зачинатель філософії екзистенціалізму.
2. Еволюція екзистенціалізму.
3. Сучасна релігійна філософія.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.114-130
2. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – С.424-546
3. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – С.169-305
4. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.162-213
5. Рассел Б. Історія західної філософії. – К.: Основи, 1995. – С.626-674
6. Стратон Р. Коротка історія новітньої філософії. – К.: Основи, 1998. – 324 с.

7. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.81-93
8. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.123-173
9. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.146-205
10. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.108-119; 139-143; 158-169; 189-193; 204-233
11. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.
12. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796 с.

Варіант № 17

Історія формування та розвитку української філософії

1. Ментальні особливості та етапи розвитку української філософії.
2. Історичне підґрунтя дуалізму в українській філософії докласичного періоду.
3. Становлення української професійної філософії (Ю.Дрогобич, С.Оріховський ін.) як завершальний етап української філософії докласичного періоду.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.18-28; 99-114
2. Возняк С. Філософська думка України: імена та ідеї. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – 136 с.
3. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – С.218-222; 274-297; 349-340; 546-589
4. Герасимчук А.А Філософія. – К.: В-во Укр.–фін. ін-ту менедж. і бізн., 1999. – С.78-82
5. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – С.305-381
6. Історія філософії України. Хрестоматія / Тарасенко Н.Ф. – К.: Либідь, 1993. – С.6-407
7. Огородник І.В. Історія філософської думки в Україні. – К.: Вища школа, Знання, 1999. – С.17-446
8. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005 – С.213-246
9. Федів Ю.О. Історія української філософії. – К.: Україна, 2000. – С.5-408; 429-444
10. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.173-189
11. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.205-244
12. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.74-89; 129-139; 153-158

Варіант № 18

Становлення української класичної філософії

1. Філософія Києво-Могилянської академії як перші спроби українського прочитання західноєвропейської схоластики. Найвідоміші українські філософи цього періоду.
2. Вчення Києво-Могилянських філософів про матерію як неповну субстанцію.
3. Г.Сковорода як основоположник української класичної філософії. Його вчення про три світи і дві натури.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.18-28; 99-114
2. Возняк С. Філософська думка України: імена та ідеї. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – 136 с.
3. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – С.218-222; 274-297; 349-340; 546-589
4. Герасимчук А.А Філософія. – К.: В-во Укр.–фін. ін-ту менедж. і бізн., 1999. – С.78-82
5. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – С.305-381
6. Історія філософії України. Хрестоматія / Тарасенко Н.Ф. – К.: Либідь, 1993. – С.6-407
7. Огородник І.В. Історія філософської думки в Україні. – К.: Вища школа, Знання, 1999. – С.17-446
8. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005 – С.213-246
9. Федів Ю.О. Історія української філософії. – К.: Україна, 2000. – С.5-408; 429-444
10. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.173-189
11. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.205-244
12. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.74-89; 129-139; 153-158

Варіант № 19

Українська академічна філософія

1. Академічна філософія як остання сторінка професійної філософії в Україні бездержавного періоду, її представники.
2. Філософська доктрина Кирило-Мефодіївського братства – української організації, що виникла в стінах Київського університету.
3. «Філософія серця» П.Юркевича як вершина української академічної філософії.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.18-28; 99-114
2. Возняк С. Філософська думка України: імена та ідеї. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – 136 с.
3. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – С.218-222; 274-297; 349-340; 546-589
4. Герасимчук А.А Філософія. – К.: В-во Укр.–фін. ін-ту менедж. і бізн., 1999. – С.78-82
5. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – С.305-381
6. Історія філософії України. Хрестоматія / Тарасенко Н.Ф. – К.: Либідь, 1993. – С.6-407
7. Огородник І.В. Історія філософської думки в Україні. – К.: Вища школа, Знання, 1999. – С.17-446
8. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005 – С.213-246
9. Федів Ю.О. Історія української філософії. – К.: Україна, 2000. – С.5-408; 429-444
10. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.173-189

11. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.205-244
12. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.74-89; 129-139; 153-158

Варіант № 20

Посткласичні характеристики української філософії II пол. XIX – поч. XX ст.

1. Широкопанорамна розробка філософії національної ідеї: М. Костомаров, М. Гоголь, Т. Шевченко, М. Драгоманов ін.
2. «Хутірна філософія» П. Куліша.
3. Основні засади філософії І. Франка, поняття «праці», «поступу», «будительства».

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.18-28; 99-114
2. Возняк С. Філософська думка України: імена та ідеї. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – 136 с.
3. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – С.218-222; 274-297; 349-340; 546-589
4. Герасимчук А.А Філософія. – К.: В-во Укр.-фін. ін-ту менедж. і бізн., 1999. – С.78-82
5. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – С.305-381
6. Історія філософії України. Хрестоматія / Тарасенко Н.Ф. – К.: Либідь, 1993. – С.6-407
7. Огородник І.В. Історія філософської думки в Україні. – К.: Вища школа, Знання, 1999. – С.17-446
8. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005 – С.213-246
9. Федів Ю.О. Історія української філософії. – К.: Україна, 2000. – С.5-408; 429-444
10. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.173-189
11. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.205-244
12. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.74-89; 129-139; 153-158

Варіант № 21

Постреволюційне (1917 р.) роздоріжжя української філософії

1. Філософія «розстріляного Відродження».
2. Розвиток філософії в Радянській Україні.
3. Українська діаспорна філософія. Д. Донцов та В. Липинський як головні теоретики ідеї української держави.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.18-28; 130-140
2. Возняк С. Філософська думка України: імена та ідеї. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – 136 с.
3. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – С. 599-609
4. Герасимчук А.А Філософія. – К.: В-во Укр.-фін. ін-ту менедж. і бізн., 1999. – С.82-92
5. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – С.381-404
6. Історія філософії України. Хрестоматія / Тарасенко Н.Ф. – К.: Либідь, 1993. – С.434-554
7. Огородник І.В. Історія філософської думки в Україні. – К.: Вища школа, Знання, 1999. – С.446-540
8. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005 – С.246-257
9. Федів Ю.О. Історія української філософії. – К.: Україна, 2000. – С.408-429; 461-506
10. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.244-258
11. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.174-179

Варіант № 22

Теорія української ментальності як центральна проблема української діаспорної філософії

1. Д.Чижевський як перший дослідник української філософії і автор підручника з української філософії. Його теорія трьох способів реставрації народного духу.
2. Філософські дослідження Ю. Липи про українську расу.
3. Теорія ментальності О. Кульчицького та версія феномену українства як «порубіжжя» І. Лисяка-Рудницького.

Рекомендована література

1. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – С.18-28; 130-140
2. Возняк С. Філософська думка України: імена та ідеї. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – 136 с.
3. Волинка Г.І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – С. 599-609
4. Герасимчук А.А Філософія. – К.: В-во Укр.-фін. ін-ту менедж. і бізн., 1999. – С.82-92
5. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – С.381-404
6. Історія філософії України. Хрестоматія / Тарасенко Н.Ф. – К.: Либідь, 1993. – С.434-554
7. Огородник І.В. Історія філософської думки в Україні. – К.: Вища школа, Знання, 1999. – С.446-540
8. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005 – С.246-257
9. Федів Ю.О. Історія української філософії. – К.: Україна, 2000. – С.408-429; 461-506
10. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.244-258
11. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – С.174-179

Варіант № 23

Проблема буття та матерії у філософії

1. Онтологія як розділ філософії, основна його проблематика.
2. Історичні інтерпретації буття.
3. Філософське вчення про матерію, рух, час і простір.

Рекомендована література

1. Герасимчук А.А. Філософія. – К.: В-во Укр.- фін. і-ту менеджменту і бізнесу, 1999. – С.121-124
2. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.257-277
3. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.92-131.
4. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.195-211
5. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.258-292
6. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756с.
7. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796с.

Варіант № 24

Проблема свідомості у філософії

1. Проблема онтологічного статусу свідомості.
2. Сучасні концепції походження свідомості.
3. Структура та форми свідомості. Несвідоме, підсвідомість, свідомість, самосвідомість, надсвідомість.

Рекомендована література

1. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.349-368
2. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.256-295
3. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.234-277
4. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.310-336
5. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756с.
6. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796с.

Варіант № 25

Гносеологія як розділ філософії про проблеми пізнання

1. Основна гносеологічна проблематика.
2. Суб'єкт та об'єкт пізнання.
3. Різновиди пізнання: наукове і ненаукове.

Рекомендована література

1. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.349-368
2. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.256-295.
3. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.234-277.
4. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.310-336.
5. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756с.
6. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796с.

Варіант № 26

Структура пізнавального процесу та проблема істини у філософії

1. Рівні та форми пізнавального процесу.
2. Історичні концепції істини.
3. Поняття істини і правди.

Рекомендована література

1. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.349-368.
2. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.256-295.
3. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.234-277.
4. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.310-336.
5. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756с.
6. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796с.

Варіант № 27

Діалектика як теорія пізнання і розвитку, її альтернативи

1. Діалектика як альтернатива метафізики. Принцип розвитку як її основа.
2. Діалектика як теорія пізнання. Догматизм і релятивізм як її альтернативи.
3. Діалектика як спосіб філософування і логіки. Софістика і еклектика як її альтернативи.

Рекомендована література

1. Герасимчук А.А. Філософія. – К.: В-во Укр.- фін. і-ту менеджменту і бізнесу, 1999. – С.132-137
2. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.394-427
3. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.154-256
4. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.277-356
5. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756с.
6. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796с.

Варіант № 28

Закони діалектики

1. Закон заперечення заперечення.
2. Закон взаємного переходу кількісних змін у якісні.
3. Закон єдності і боротьби протилежностей.

Рекомендована література

1. Герасимчук А.А. Філософія. – К.: В-во Укр.- фін. і-ту менеджменту і бізнесу, 1999. – С.132-137
2. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.394-427.
3. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.154-256.
4. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.277-356.
5. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756с.
6. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796с.

Варіант № 29

Проблема людини у філософії

1. Специфіка людського буття. Проблема свободи.
2. Біологічне і соціальне в людині.
3. Індивід, індивідуальність, особистість.

Рекомендована література

1. Бердяев Н. Философия свободы. Смысл творчества. – М.: Правда, 1989. – 605 с.
2. Герасимчук А.З. Філософія. – К.: В-во Укр.- фін. і-ту менеджменту і бізнесу, 1999. – С.137-153
3. Горак Г.І. Філософія. – К.: Вілбор, 1997. – С.123-270
4. Макаров Е.М. Проблема человека в истории философской мысли. – М.: Знание, 1986. – 64 с.
5. Матвиенко В. Желанное и действительное. Права ли классики. – К.: Наук. думка, 2003. – 30 с.
6. Мотрич Н.С. Социальная философия. – К.: МАУП, 1998. – 96 с.
7. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.329-349; 429-487
8. Соціальна філософія. Короткий енциклопедичний словник. – К.-Харків: Рубікон, 1997. – 396 с.
9. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.389-402
10. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.356-369; 407-485
11. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.346-355; 452-480
12. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.
13. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. енци., 1986. – 796с.

Варіант № 30

Проблема історії у філософії

1. Теорії розвитку суспільства.
2. Проблема суб'єкта, рушійних сил та чинників історичного процесу.
3. Поняття прогресу, культури, цивілізації.

Рекомендована література

1. Бердяев Н. Философия свободы. Смысл творчества. – М.: Правда, 1989. – 605 с.
2. Герасимчук А.З. Філософія. – К.: В-во Укр.- фін. і-ту менеджменту і бізнесу, 1999. – С.137-153
3. Горак Г.І. Філософія. – К.: Вілбор, 1997. – С.123-270
4. Макаров Е.М. Проблема человека в истории философской мысли. – М.: Знание, 1986. – 64 с.
5. Матвиенко В. Желанное и действительное. Права ли классики. – К.: Наук. думка, 2003. – 30 с.
6. Мотрич Н.С. Социальная философия. – К.: МАУП, 1998. – 96 с.
7. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – С.329-349; 429-487
8. Соціальна філософія. Короткий енциклопедичний словник. – К.-Харків: Рубікон, 1997. – 396 с.
9. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – С.389-402
10. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – С.356-369; 407-485
11. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – С.346-355; 452-480
12. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.
13. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. енци., 1986. – 796 с.

Х. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ (ІНФОРМАЦІЙНЕ) ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Основна література

Підручники, посібники

1. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія: Курс лекцій. – К.: Генеза, 1996.
2. Андрущенко В.П., Волович В.І., Горлач М.І., Головченко Г.Т., Губерський Л.В. Філософія: Підручник. – Х.: Консум, 2000.
3. Арутюнов В.Х., Демченко М.М., Йосипенко С.Л., Кабика І.С., Круш О.О. Філософія: Навчально-метод. Посібник для самостійного вивчення дисципліни. – К.: Київський економічний університет, 1999.
4. Бичко І.В., Бичко А.К., Горак Г.І., Добронравова І.С., Малахов В.А., Філософія: Курс лекцій: Навч. посібник для студ. вузів. – К.: Либідь, 1993.
5. Бичко І.В., Бойченко І.В., Табачковський В.Г. та ін. Філософія. Підручник. – К., 2001.
6. Бойченко І.В. Філософія історії: Підручник для студ. Вищих навч. закладів. – К.: Знання, 2000.

7. Возняк С.М., Голянич М.Ю., Москаленко Ю.М. Філософська думка України: імена та ідеї. – Івано-Франківськ, 2003.
8. Горський В.С. Історія української філософії: Курс лекцій: Навч. посібник для студ. Вузів. – К.: Наукова думка, 1997.
9. Зарубіжна філософія ХХ ст. К., 1993.
10. Кондзьолка В.В. Філософія і її історія. – Львів, 1996.
11. Кульчицький О. Основи філософії і філософічних наук. – Мюнхен-Львів, 1995.
12. Надольний І.Ф. Філософія: Навч. посіб. – К.: Вікар, 2001.
13. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів, 2001.
14. Рассел Б. Історія західної філософії. – К., 1995.
15. Тягло О.В., Кривуля О.М., Воропай Т.С. Філософія: Навч. посібник для юридичних вузів і факультетів: У 2-характер кн. – Х.: Університет внутрішніх справ, 1999.
16. Філософія. Світ людини: Курс лекцій. – К.: Стило, 1999.
17. Антология мировой философии в 4-х т. – М.: Мысль, 1970.
18. Аристотель. Сочинения в 4-х т. – М.: Мысль, 1978.
19. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – 144 с.
20. Бердяев Н. Философия свободы. Смысл творчества. – М.: Правда, 1989. – 605 с.
21. Возняк С. Філософська думка України: імена та ідеї. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – 136 с.
22. Волинка Г. І. Вступ до філософії. – К.: Вища школа, 1999. – 622 с.
23. Герасимчук А.А. Філософія. – К.: В-во Укр.-фін. ін-ту менедж. і бізн., 1999. – 160 с.
24. Горак Г.І. Філософія. – К.: Вілвор, 1997. – 270 с.
25. Гусев В.І. Західна філософія Нового часу XVII–XVIII ст. – К.: Либідь, 2000. – 368с.
26. Історія філософії / Бичко А.К. – К.: Либідь, 2001. – 406с
27. Історія філософії України. Хрестоматія / Тарасенко Н.Ф. – К.: Либідь, 1993. – 509 с.
28. Лейбниц Г. Сочинения в 4-х т. – М.: Мысль, 1982.
29. Макаров Е.М. Проблема человека в истории философской мысли. – М.: Знание, 1986. – 64 с.
30. Матвиенко В. Желанное и действительное. Правы ли классики. – К.: Наук. думка, 2003. – 30 с.
31. Мотрич Н.С. Социальная философия. – К.: МАУП, 1998. – 96 с.
32. Ніцше Ф. Так казав Заратустра. Жадання влади. – К.: Дніпро, 1993. – 413 с.
33. Огородник І.В. Історія філософської думки в Україні. – К.: Вища школа, Знання, 1999. – 542 с.
34. Петрушенко В.Л. Філософія. – Львів: Новий світ, 2005. – 543с.
35. Рассел Б. Історія західної філософії. – К.: Основи, 1995. – 758 с.
36. Соціальна філософія. Короткий енциклопедичний словник. – К.-Харків: Рубікон, 1997. – 396 с.
37. Стратон Р. Коротка історія новітньої філософії. – К.: Основи, 1998. – 324 с.
38. Спиркин А. Основы философии. – М.: Изд-во политич. лит-ры, 1988. – 590 с.
39. Філософія / Надольний І.Ф. – К.: Вікар, 2000. – 620 с.
40. Філософія / Причепій Є.М. – К.: Академвидав, 2003. – 574 с.
41. Філософія. Хрестоматія. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – 252 с.
42. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 756 с.
43. Філософський словник. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енци., 1986. – 796 с.
44. Федів Ю.О. Історія української філософії. – К.: Україна, 2000. – 509 с.

Довідники, словники, енциклопедії, хрестоматії

1. Короткий довідник з історії філософії. Від витоків до середини ХІХ ст. (Під редакцією Пікашової Т.Д. та Чунка В.Л.) – Міжрегіональна академія управління персоналом, К., 1997.
2. Сучасна зарубіжна соціальна філософія: Хрестоматія / Міжнародний фонд «Відродження»/ В.Лях (упорядник). – К.: Либідь, 1996.
3. Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями: Хрестоматія / Міжнародний фонд «Відродження» / С.Л.Удовік (ред.) В.В. Лях (упоряд.) – К.: Ваклер, 1996.
4. Філософія. Хрестоматія / Подільська держ. аграрно-технічна академія / І.В. Демчик (упоряд.) – Кам'янець-Подільський: Абетка, 200.
5. Філософія. Хрестоматія. / Укладач В.Лагетко. – Івано-Франківськ: Плай, 2005.
6. Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.
7. Філософський словник. / Під ред. М.М. Розенталя, П.Ф.Юдіна. – К., 1964.

Допоміжна література для конспектування студентами, які проявляють підвищений інтерес до предмету

1. Идеальное и идеал // Ильенков Э.В. Философия и культура. – М., 1991.
2. Ильенков Э.В. Проблема идеального // Вопросы философии. – 1979, - № 6, 7.
3. Зотов А. Феномен философии: О чем говорит плюрализм философских учений // Вопросы философии. – 1991. - № 12.
4. Мамардашвили М. Как я понимаю философию. – М., 1990.
5. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия? – М., 1991.
6. Хайдеггер М. Что такое философия // Вопросы философии. – 1993. - № 7.